

Ontdek.

Een nieuwe visie

op taal.

**Met de wereld
als basis.**

Blink

'Ontdek. Een nieuwe visie op taal. Met de wereld als basis.' kwam tot stand met behulp van:

Elise Beljaars (fotografie)
Lotte Boot (hoofd- en eindredactie)
Jakob Breimer (beeldredactie)
Jorien Castelein (advies)
Rineke Crama (tekstcorrectie)
Leonard Hamers (vormgeving)
Annemarie Heuts (advies)
Jeannette Jonker (tekst)
Rob Keeris (fotografie)
Vinnie de Kruyff (illustratie)
Claudia Lagermann (tekst)
John Need (fotografie)
Marieke Ordelmans (coördinatie)
Liesbeth Vijfvinkel (tekst)
Lian van de Wiel (advies)

Met extra dank aan de leraren, schoolleiders, leerlingen, experts en columnisten die hun ervaringen wilden delen.

Eerste druk
Copyright © 2022 Blink
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ontdek de wereld.

Blink

**Ontdek.
Een nieuwe visie
op taal.
Met de wereld
als basis.**

De wereld als basis van onderwijs

Er is een les waaraan ik altijd terugdenk als ik iemand hoor pleiten voor een ‘focus op de basisvaardigheden taal en rekenen’. Want het is deze les die mij heeft doen inzien dat er in elk geval één vak is waarop we niet zouden mogen beknibbelen, namelijk: wereldoriëntatie, met daarbinnen de zaakvakken aardrijkskunde, geschiedenis, natuur en techniek. Toch heb ik in het pleidooi van onderwijsminister Wiersma het domein wereldoriëntatie geen enkele keer voorbij horen komen. Ik snap wel waarom: we hebben al zo’n overladen curriculum. Er moeten heldere keuzes gemaakt worden. Maar dit zijn helaas wel de verkeerde keuzes.

Sticky les

Wat had ik graag minister Wiersma naast me gehad, samen op een stoeltje achterin de klas, op die school in Amsterdam-Zuidoost, tijdens een les over het ontstaan van bergen. Ik verheugde me vooraf op de les, want ik had al op twee andere scholen gezien hoe die een ongekend succes was. Kinderen vertelden met glimmende ogen hoe een berg ontstaat. Niet in de laatste plaats dankzij de uitsmijter aan het einde van de les: kinderen mogen dan een Mars en Snickers tegen elkaar aanduwen alsof het twee aardplaten zijn. Geen kind dat na dit fysieke experiment géén diepgaand be-

grip heeft van de werking van aardplaten. Een sticky les noemen we dat bij Blink, een les die blijft hangen.

Berg

Maar op deze school in de Bijlmer liep de les totaal niet. Op de eerste vraag kwam al nauwelijks reactie. De vraag ging over een afbeelding van een fossiel van een vis: hoe denk je dat het kan dat dat boven op een berg is gevonden? In alle andere klassen gingen kinderen meteen aan. “Ik denk dat er een zeerover was die de vis naar boven heeft gebracht”, zei een kind bijvoorbeeld. Of: “Ik denk dat er een tsunami was.” En natuurlijk was er altijd een leerling die zachtjes zei: “Heeft dit niet iets te maken met aardplaten?”

Maar nu gebeurde er helemaal niets. Na een kwartier ploeteren greep de juf in. Terwijl ik nog een beetje in verwarring verkeerde, had zij allang gezien wat er aan de hand was. “Wie van jullie kan iets vertellen over een berg die je ooit hebt gezien of waar je bent geweest?” De 9-jarige Celal stak zijn hand op en vertelde over zijn familie in Izmir en de bergen die daar zijn. “De hoogste heet Boz.” De juf: “O, die ken ik niet, laten we er eens een plaatje van opzoeken.” En in drie tellen keek de klas op het digibord naar het Boz-gebergte.

Na de les vertelde de juf me: “Ik zag aan de reacties dat er een groep kinderen was die niet wist wat een berg was.” Mijn gezicht sprak kennelijk boekdelen: “Dat vind jij misschien gek of onwaarschijnlijk, maar realiseer je: de helft van deze klas is nog nooit op de Dam in hun eigen stad geweest. Een belangrijk deel van mijn werk is basiskennis checken en aanbrenge. En dat vind ik heerlijk om te doen. Want daarmee maken ze sprongen in hun ontwikkeling.”

De wereld centraal

Acht jaar zijn we nu bij Blink bezig om samen met zo'n 500 leerkrachten, evenzoveel leerlingen en tientallen wetenschappers en experts te onderzoeken hoe het wél zou kunnen: de dalende prestaties in taal (inclusief lezen) kenteren, lees- en leerplezier omhoog brengen, werkdruk weghalen bij leerkrachten.

Dit boekje bevat onze visie op de relatie tussen de vakken taal, lezen en wereldoriëntatie. Het is een warm en onderbouwd pleidooi om:

1. het vak wereldoriëntatie in het hart van ons onderwijs te plaatsen, omdat kennis van de wereld de belangrijkste sleutel is om lees- en taalvaardigheid te verhogen.

2. de lees- en taallessen op de inhoud van wereldoriëntatie te baseren, en de drie vakken taal, lezen en wereldoriëntatie te combineren, omdat we dan met een doeltreffende klap de overladenheid in het curriculum voor elke leraar en leerling wegnemen en zo broodnodige ruimte in het lesrooster creëren.
3. de wereld centraal te stellen bij alles wat we in ons onderwijs doen, omdat we op die manier kinderen het best voorbereiden op hun toekomst.

Als je mij van tevoren had gevraagd of er kinderen in Nederland zijn die niet weten wat een berg is, had ik geantwoord: nee, natuurlijk niet. Maar sinds deze les ben ik alert. Er zijn veel meer kinderen die worstelen met opdrachten en teksten niet begrijpen. Niet omdat ze technisch gezien niet kunnen lezen, maar omdat ze diep begrip missen van waar die teksten over gaan.

Op basis van alles wat we hebben geleerd roepen we nu de minister van Onderwijs op: stop! Roep scholen juist op om de wereld als basis te nemen voor het taalonderwijs. Dan gaan kinderen het grotere plaatje zien. Dan worden ze nieuwsgierig en willen ze meer te weten komen over de wereld. Dan gaan ze praten en schrijven over wat ze gehoord of gelezen hebben. En erover nadenken.

Jorien Castelein
directeur Blink

Ben je door het lezen van dit boekje nieuwsgierig geworden, wil je op de hoogte blijven, of meewerken aan een nieuwe combinatie van wereldoriëntatie, lezen en taal? Ga naar blink.nl/visie

Inhoud

Colofon	4
Voorwoord	7
Interview onderwijspedagoog Gert Biesta	12
Column Lale Gül	22
Schoolvoorbeeld Basisschool De Regenboog	24
Spoken word Amara van der Elst	32
Schoolvoorbeeld OBS De Zwaan	34
Leraar van het Jaar Angela Esajas	40
De stand van zaken in het primair onderwijs	42
Column Babs Gons	46
De wereld als basis in vijf uitgangspunten	50
Schoolvoorbeeld Kindcentrum Op de Elft	64
Interview curriculumontwikkelaar Joanneke Prenger	70
Column Splinter Chabot	72
Vakexperts aan het woord	74
Schoolvoorbeeld SBO Horizon	80
Interview neurowetenschapper Harold Bekkering	84
Column Lucas van de Meerendonk	90
Schoolvoorbeeld stichting De Groeiling	94
Interview onderwijskundige Jos Cöp	100
10 tips voor thuis	104
Inspirerende leeslijst	106

Wie **jij** bent in de wereld

De school als oefenplaats

Algemeen directeur Jorien Castelein reist af naar Edinburgh om met onderwijspedagoog Gert Biesta van gedachten te wisselen over het doel (en de bedoeling) van ons onderwijs.

“Dit moeten jullie lezen!”, app ik mijn collega’s Lian van de Wiel en Annemarie Heuts, nadat ik in een ruk het nieuwe boek van Gert Biesta heb uitgelezen. Biesta is een internationaal beroemd onderwijspedagoog en al jaren een belangrijke inspiratiebron voor mij en mijn collega’s. In zijn boek *Wereldgericht onderwijs – Een visie voor vandaag* maakt hij een grote, nieuwe denkstap en zegt: niet de leerling of het curriculum moet centraal staan in het onderwijs, maar de wereld.

Mijn enthousiasme komt voort uit de grote verwantschap die ik voel tussen wat Biesta als wetenschapper zegt, en het inzicht waarop wij met Blink in de praktijk zijn uitgekomen door samen met leraren en leerlingen lesmateriaal te ontwikkelen: dat de wereld centraal stellen in het onderwijs geweldige kansen en oplossingen biedt. Maar: misschien interpreteer ik zijn visie niet goed, uit een vorm van wensdenken. Ik besluit dat we hem moeten zien en spreken. Om hem te vragen naar zijn boek. En

om te laten zien waar we bij Blink mee bezig zijn. Ziet hij aanknopingspunten vanuit zijn visie, herkent hij onze vertaalslag naar de praktijk, of misschien helemaal niet?

Twee maanden later zit ik met mijn collega’s in Edinburgh aan een picknicktafel bij het statige en enigszins vervallen universiteitsgebouw waar hij werkt. Biesta heeft de hele middag zijn agenda vrijgemaakt. Onze hersenen kraken tijdens het gesprek, want zijn werk en taal zijn niet makkelijk. Geluk-

kig blijkt hij een aimabele wetenschapper, met veel geduld voor onze vragen.

Je boek heeft als ondertitel *Een visie voor vandaag*. Waarom is een nieuwe visie nodig?

“Ik wil lezers vooral aansporen om goed en met aandacht naar het onderwijs te

kijken. Daarmee bedoel ik het onderwijs in het hier en nu, niet dat van de toekomst. Het lastige aan het gesprek over onderwijs is dat bijna iedereen er een mening over heeft. Velen wanen zich expert, al is het maar omdat ze zelf naar school zijn gegaan. Dat maakt het gesprek snel oppervlakkig en gepolariseerd, en dat is jammer.

Ik denk dat we vaker stil zouden moeten staan bij vragen over doel en bedoeling van het onderwijs. Waartoe dient onderwijs eigenlijk? Wat is de opdracht van het onderwijs? Waarvoor hebben we de school nodig? We horen vaak dat het in het onderwijs allemaal draait om leren. Maar leren is eigenlijk een heel leeg begrip waarmee je het bijzondere van onderwijs niet goed kunt vatten. Op straat valt immers ook veel te leren. Dus laten we ons op zijn minst afvragen wat er op school geleerd zou moeten worden, en waarom.

Heeft een land waar iedereen perfect kan lezen, schrijven en rekenen, maar waar iedereen alleen geïnteresseerd is in zichzelf, de basis op orde? Ik denk het niet

We leggen in ons onderwijs tegenwoordig veel nadruk op kwalificatie: op wat kinderen en jongeren nodig hebben om te kunnen handelen in de wereld, zoals kennis, vaardigheden, inzicht en begrip. We hebben daarnaast aandacht voor socialisatie: kinderen en jongeren oriëntatie bieden, ze laten kennismaken met tradities, culturen en praktijken die vormend zijn voor hun identiteit en handelen. Maar we komen vaak nauwelijks toe aan wat volgens mij juist het hart van het onderwijs zou moeten zijn: subjectificatie. Dat gaat over de levenslange uitdaging om je eigen leven op volwassen wijze te willen leiden – niet zozeer op basis van wat je zelf wilt of verlangt, maar in het perspectief van de wereld en wat die van jou vraagt. De filosofe Hannah Arendt noemt dit mooi ‘de uitdaging om thuis te proberen te zijn in de wereld’. Subjectiverend onderwijs daagt kinderen en jongeren uit en moedigt ze aan volwassen in de wereld te zijn. Goed onderwijs moet kinderen en jongeren toerusten en oriëntatie bieden, maar

dat is nooit een doel op zich. Uiteindelijk gaat het erom dat *iemand* wordt toegerust, dat *iemand* zich weet te oriënteren in de wereld. De vraag naar een goede balans tussen kwalificatie, socialisatie en subjectificatie zou centraal moeten staan in het gesprek over onderwijs.

De recente oproep van de minister van Onderwijs om nog sterker te focussen op de zogenoemde basisvaardigheden – lezen, schrijven, rekenen en burgerschap – klinkt misschien aantrekkelijk, maar er lijken twee dingen te worden vergeten. Allereerst is ‘vaardigheden’ een veel te magere term om de complexiteit van lezen, schrijven, rekenen en burgerschap te kunnen vatten. Ten tweede is het nog maar de vraag of daar de echte basis van het onderwijs ligt. Heeft een land waar iedereen perfect kan lezen, schrijven en rekenen en zich keurig aan de wetten en regels houdt, maar waar iedereen alleen geïnteresseerd is in zichzelf, de basis op orde? Ik denk het niet.”

Kun je een voorbeeld geven?

“Neem Rosa Parks, de vrouw die op 1 december 1955 in Montgomery, Alabama weigerde haar plek in de bus af te staan aan een witte passagier. Overal hingen bordjes met het opschrift ‘white forward, colored rear’. Het kunnen lezen van die bordjes, en begrijpen wat er staat is kwalificatie, en we kunnen aannemen dat Rosa Parks prima in staat was om de boodschap op die bordjes te begrijpen. Het kunnen duiden van de context van die boodschap is socialisatie: Rosa Parks begreep goed dat witte mensen en mensen van kleur volgens de toen geldende wetten op verschillende plekken in de bus dienden te zitten. Met haar socialisatie was dus ook niets mist. Maar die dag weigerde ze haar plaats af te staan aan een witte passagier. Ze weigerde, anders gezegd, om nog lan-

Rosa Parks

Credit: PictureLux / The Hollywood Archive / Alamy / Imageselect

Gert Biesta over Blink

Hoe kijk je vanuit jouw visie naar de materialen van Blink?

“Goed onderwijsmateriaal biedt leerlingen een ontmoeting met de realiteit. Maar om die ontmoeting voor elkaar te krijgen, en om ervoor te zorgen dat die ontmoeting iets teweeg kan brengen, moet je leerlingen eerst kaders bieden waarbinnen onderwijsmateriaal betekenis krijgt.

Dat leerlingen zich moeten verplaatsen in het perspectief van een museumdirecteur is prachtig

Je moet ze als het ware naar binnen zien te trekken, de deur voor ze openen, en zorgen dat ze naar binnen stappen. Dat is vaak een kwestie van oprechte verleidingkunst: je moet een vonk vinden die de leerling verleidt van a naar b te gaan. Dan heb je contact en kan de leerling geraakt worden, dan ontstaat er een basis voor echt onderwijs. Het ondersteunen van de leraar in deze dynamiek is wat mij betreft de belangrijkste taak van leermedelenontwikkelaars.

In de Blink-thema's herken ik het willen raken van kinderen, en het openen van een ruimte waarin kinderen en de wereld elkaar kunnen ontmoeten. Dat kinderen

bij wereldoriëntatie hun eigen politieke partij oprichten, biedt leerlingen de kans te verkennen waar ze zelf staan, willen staan, kunnen staan, moeten staan. Dat ze zich bij geschiedenis moeten verplaatsen in een museumdirecteur die aandacht wil besteden aan Marten en Oopjen en het slavernijverleden, óók in het historisch perspectief van een museumdirecteur in de 17e eeuw, is prachtig. Zo begin je in te zien dat er aan alles meerdere aspecten zitten; dat het allemaal niet zo eenduidig is. Bij de uitwerking vallen me soms dingen op. Neem de vraag: ‘Wat heb je geleerd?’ Ik zou die inruilen voor: ‘Wat gebeurde er met je?’ of: ‘Wat ben je tegengekomen?’ Dat vind ik interessantere en productievere vragen. Daarnaast denk ik dat we niet al te veel nadruk moeten leggen op het vormen van een eigen mening of het kunnen beargumenteren van je eigen positie. De echte uitdaging in het leven is immers vaak niet welke mening je over iets hebt, maar wat er in een bepaalde situatie van je gevraagd wordt. Denk nog maar eens aan Rosa Parks. Je kunnen laten aanspreken door de wereld, niet onverschillig blijven over wat er om je heen gebeurt, dát brengt ons dichterbij de uitdaging van volwassen zijn.”

ger deel uit te maken van een samenleving die wit en zwart op die manier van elkaar scheidt. Precies daar kwam ze zelf naar voren – als verantwoordelijk en volwassen subject en niet als gehoorzaam object dat simpelweg de regels volgt, ongeacht of die regels rechtvaardig zijn of niet. Dat is een moment van subjectificatie.

Uiteraard is het belangrijk dat kinderen en jongeren in het onderwijs goed worden toegerust en een brede oriëntatie op leven en samenleven verwerven. Maar ze moeten eveneens de ruimte krijgen om te werken aan de vraag wat ze met hun kennis en vaardigheden, hun inzicht en begrip, hun waarden en normen, en hun identiteit gaan doen in hun leven. De school dient ook een oefenplaats te zijn waar je aan dit soort vragen kunt werken. Dat heeft te maken met het ontdekken van je eigen vrijheid. Een vrijheid die nooit losstaat van de sociale en natuurlijke wereld buiten je. En een wereld die niet een speeltuin is waarmee je maar kunt doen wat je wilt. De wereld biedt weerstand, legt grenzen op, vraagt iets van ons. De wereld daagt ieder van ons uit tot volwassenheid. En dat is waarom de wereld centraal zou moeten staan in het onderwijs.”

Wat is er mis met de huidige focus op kwalificatie?

“Ik zie twee problemen. Allereerst leidt de (na)druk op kwalificatie tot eenzijdig onderwijs dat uit balans is. Kwalificatie gaat al snel ten koste van socialisatie en subjectificatie en daardoor verschaalt het onderwijs. Daarbij is het een illusie dat een leraar zich alleen met kwalificatie zou kunnen bezighouden. Leraren doen zoveel meer dan alleen kennis en vaardigheden overdragen of, erger, instampen. Ze bouwen relaties op met hun leerlingen, ze proberen een goede atmosfeer in de

klas te creëren, ze zijn steeds bezig met de balans tussen sturen en ruimte bieden én weten dat de ene leerling meer sturing nodig heeft en de andere juist opbloeit door ruimte te krijgen. Dat is het complexe werk van de leraar. Eenzijdig gepraat over kwalificatie, over meetbare opbrengsten, houdt dat allemaal buiten beeld.

De wereld is niet een speeltuin waarmee je kunt doen wat je wilt. De wereld daagt ieder van ons uit tot volwassenheid. Daarom zou de wereld centraal moeten staan in het onderwijs

Kijk weer eens naar Rosa Parks. Gaat goed onderwijs erover dat zij de bordjes in de bus kan lezen en begrijpt dat ze achterin moet plaatsnemen? Of gaat het over de moed dat zij haar ‘ik’ laat spreken in een onrechtvaardige wereld? Door alle focus op kwalificatie vergeten leraren soms dat ze juist, als zij wel de tijd nemen om met hun leerlingen met dit soort vragen bezig te zijn, de essentie raken. Voor die leraren breek ik een lans. Ik wil ze houvast geven om staande te blijven in alle kwalificatiegeweld. Begrijp me goed: ik ben niet tegen kwalificatie en ook niet tegen toetsen. Ik vind alleen dat we beter moeten toetsen, wat meestal ook betekent dat we minder moeten toetsen. En dat het oordeel over de kwaliteit van het onderwijs over veel meer gaat dan wat je in observeerbaar gedrag kunt vangen. We focussen te vaak op een heel klein stukje van ons onderwijs, terwijl onderwijs een veel groter en rijker veld is. Dat veld mogen we ons als onderwijsprofessionals niet laten afnemen. Het mooie van het vinden van een nieuwe balans is dat leraren dan bij hun diepste drijfveer komen, de reden waarom de meesten ooit het onderwijs in zijn gegaan:

elk kind steunen, uitdagen en toerusten om een volwassen subject in de wereld te willen en kunnen zijn.”

Wat is jouw centrale inzicht als het gaat om het doel en de bedoeling van onderwijs?

“Je ziet in de discussie over onderwijs een voortdurende slingerbeweging. Enerzijds zijn er mensen die menen dat het in het onderwijs om de leerstof of het curriculum draait. Zie de huidige discussie: het zou in het onderwijs vooral en allereerst om kennis moeten gaan. Daartegenover staan mensen die menen dat het in het onderwijs om de leerling moet gaan, om diens ontwikkeling, diens groeien en bloeien. Die slinger gaat maar op en neer, dat is al zo sinds de 19e eeuw, misschien nog wel eerder. In mijn boek suggereer ik dat het hier eigenlijk om een schijntegenstelling gaat: onderwijs gaat zowel om het kind als om de inhoud. Maar het bij elkaar brengen van kind en leerstof is uiteindelijk bedoeld om kinderen toe te rusten en uit te dagen voor hun volwassen leven in de wereld. Het is dus de wereld – met alle mogelijkheden, uitdagingen en begrenzingen – die centraal zou moeten staan in het onderwijs.

Gaat goed onderwijs erover dat Rosa Parks de bordjes in de bus kan lezen en begrijpt dat ze achterin moet plaatsnemen? Of gaat het over de moed dat zij haar ‘ik’ laat spreken in een onrechtvaardige wereld?

Onderwijs gaat in essentie over het openen van de wereld voor de leerling, waarmee de leerling tegelijkertijd zichzelf tegenkomt. Dat besef moet een plek krijgen in het bewustzijn van de leraar: die

kan de aandacht van het kind helpen richten op de wereld. Op wat de wereld aan mogelijkheden biedt, maar ook op wat de wereld van ieder van ons vraagt. En precies daarmee richt de leraar de aandacht van de leerling ook op zichzelf.

We focussen vaak op een heel klein stukje, terwijl onderwijs een veel groter en rijker veld is. Dat veld mogen we ons als onderwijsprofessionals niet laten afnemen

Het curriculum is zo bezien niet de leerstof die op de een of andere manier in de leerling terecht moet komen. Het palet aan schoolvakken biedt allerlei manieren waarop de leerling de wereld en daarmee ook zichzelf kan ontmoeten. Het oefenen met die ontmoetingen – met het mooie en het moeilijke ervan – is een belangrijke opdracht van de school.”

Wat zou je leerkrachten in Nederland willen meegeven?

“Laat je niet opjagen door het systeem en zwicht niet voor alle kwalificatie-, toets- en meetdruk om je heen. Blijf doen waarvoor je het onderwijs bent ingegaan. Voer het gesprek hierover binnen je school, zodat je bewust samen keuzes maakt. Goed onderwijs gaat niet over zo snel en efficiënt mogelijk leerstof in een kind proberen te krijgen, maar over de wereld openen voor kinderen en kinderen openen voor de wereld. Over de aandacht van kinderen weten te vangen en deze aandacht in alle rust richten op de wereld buiten het kind. Waardoor er in het kind iets kan gebeuren. Waardoor het kind aangesproken, uitgedaagd en aangemoedigd kan worden om volwassen in die wereld te willen zijn. Soms is die verandering direct waarneembaar, soms ook helemaal niet. Of pas jaren

later. Dat maakt het vak van leraar zo bijzonder en spannend, dat is het prachtige risico van onderwijs. Je weet nooit precies wat je wanneer bij een kind bereikt. Maar

dat je in een kind verschil en verandering teweegbrengt, daar kun en mag je als leraar op vertrouwen.”

**Je kunt de
andere vakken
makkelijk
verbinden
aan taal.**
**Zonder
taal kun je
niet zoveel.**

Kasper, leraar basisonderwijs

Taal is macht taal is sexy

Taal is macht. Dat had ik wel eens gehoord van de juffen en meesters op school, maar ik dacht altijd dat het wel meeviel met die 'macht'. Tot ik volwassen werd en aan den lijve ondervond hoe goed ik was uitgerust met allerlei instrumenten; alles door mijn taal. Ik realiseerde me elke keer weer dat ik een enorme weldaad voor mezelf had gepleegd door in mijn jeugd een boekenwurm te zijn. Ik had een veel rijkere woordenschat dan de meeste leeftijdsgenoten en daarom was ik grappiger, kon ik creatief omspringen met taal, kon ik bovengemiddeld goed presenteren, kon ik me optimaal uitdrukken in moeilijke situaties, kwam ik intelligenter over, vond men mij plezierig om naar te luisteren en dwong ik gezag af. Ik ben al jaren het aanspreekpunt voor iedereen om me heen wat betreft sollicitatiebrieven, scripties, verslagen en belangrijke presentaties. Ik heb vaak complimenten ontvangen, bijvoorbeeld van partners en dates, dat ik m'n gevoelens en gedachten met minimale ruis en helder kan overbrengen, wat als heel fijn ervaren wordt, want ook in de familiesfeer en in liefdesrelaties is communicatie echt de sleutel. Ik ben vaak gecompimenteerd om mijn grapjes door het gebruik van accenten, spreekwoorden en gezegdes en originele taalspelingen. Ook heb ik in de praktijk ervaren dat ik heel goed ben in mensen overtuigen, zelfs van zaken waarvoor ze in eerste instantie niet eens openstonden.

Ik merk dat ik alles wat goed gaat in mijn leven te danken heb aan mijn taalvaardigheid.

Mijn taal heeft me zelfverzekerdheid en kracht gegeven

Misschien dat ik daarom extra veel moeite ervaar als ik zie dat mijn zusje van twaalf juist helemaal niets doet met taal of lezen. Waar ik geen iPad of iPhone had en naar de bieb ging om me te vermaken, zit zij hele dagen op Netflix en YouTube naar vloggers te kijken. Dat zal vast ook voordelen hebben, dat weet ik niet, maar ik merk dat zij vaak niet op woorden kan komen of woorden verkeerd plaatst. Hetzelfde zie ik bij mijn broer. We hebben allebei op universitair niveau gestudeerd, maar mijn broer maakt nog altijd dt-fouten in appjes en gebruikt slechts simplistische taal, waardoor je, of je het nou wilt of niet, simplistischer overkomt.

Het feit dat ik als sociaal wordt ervaren en goed bij mensen kan binnenkomen, ze op hun gemak kan stellen en makkelijk vrienden kan maken, heeft alles te maken met taal. Mijn taal heeft me altijd enorme zelfverzekerdheid en kracht gegeven; in feite een soort wapenarsenaal.

Taal is macht. Taal is intelligent. Taal is sexy.

Lale

Lale Gül (1997)

is schrijver en studeert Nederlands aan de VU. Van haar autobiografische debuutroman *Ik ga leven* zijn meer dan 200.000 exemplaren verkocht, evenals de vertaal- en filmrechten. Op dit moment werkt Lale aan een tweede boek en is ze columnist bij onder andere Het Parool.

We willen een onderwerp tot leven laten komen

Op Basisschool De Regenboog in Schijndel leren leerlingen elke zes weken aan de hand van een nieuw thema. Met zo'n thema haalt de school de echte wereld naar binnen of gaan leerlingen juist de wereld in. Mariëlle Smulders, taalcoördinator en leerkracht van groep 8, vertelt er enthousiast over. "Leerlingen worden gestimuleerd op zichzelf te reflecteren en nieuwe doelen te stellen. Ze zien zichzelf daardoor groeien."

Er heerst een opgetogen stemming in de open werkruimte van de bovenbouw. Leerlingen van groep 8 stallen sierlijk gedecoreerde taarten uit op een lange tafel en twee leerkrachten lopen inspecterend rond alsof ze juryleden van Heel Holland Bakt zijn. Mariëlle Smulders: "Elk jaar organiseren we een taartenbakwedstrijd voor groep 8, waarbij de leerlingen van andere groepen ook van de taarten mogen proeven." Dit is slechts een van de manieren waarop het team de wereld de school binnenhaalt. Als je de leerlingen ernaar vraagt, vertellen ze honderduit over uitjes, ontwerpen en presentaties.

Gastspreker in de klas

De Regenboog werkt met zogenoemde leeromgevingen, waarbinnen klassen themagericht werken. Leerlingen krijgen alle vakken in samenhang aangeboden. Hoewel het ene thema meer op geschiedenis leunt en het andere meer op aardrijkskunde of biologie, probeert het team zoveel mogelijk vakken in elke leeromgeving te verwerken.

Qua opbouw lijken die leeromgevingen op elkaar. "We starten altijd met het vergaren van kennis over het onderwerp", vertelt Smulders. "In de bibliotheek verzamelen we boeken van verschillende genres die bij het thema passen. En we kijken naar andere manieren om het onderwerp tot leven te laten komen. Bij het thema Tweede Wereldoorlog nodigden we een gastspreker uit die kwam vertellen over Nederlands-Indië en Japan in die tijd. Haar vader had die periode bewust meegeemaakt en zij deelde zijn verhaal met de leerlingen. Leerlingen gaan vervolgens zelfstandig met het thema aan de slag door middel van onderzoekend leren. We stellen vragen als: 'Wat wil je te weten

ER WAS EEN

komen over dit onderwerp?’ en ‘Hoe ga je daar achterkomen?’ Daarna zijn er gerichte opdrachten, waarbij leerlingen met een rubric – een tabel met oplopende leerdoelen – werken die hun leergroei inzichtelijk maakt.”

Jezelf zien groeien

De grote huiswerkopdracht is een opdracht die elk thema terugkeert. Dan maakt een leerling bijvoorbeeld een informatieboekje over een deelonderwerp dat hij zelf kiest. Smulders: “Ze krijgen een uitleg met succescriteria. We geven aan wat erin moet, wat erin mag, hoeveel hoofdstukken het boekje minimaal moet tellen en hoelang die hoofdstukken moeten zijn. Ook is er aandacht voor de taalleerdoelen, zoals het gebruik van plaatswoorden en tjdswwoorden. In de rubric staat heel overzichtelijk wat ze moeten doen om een goed eindproduct af te leveren, en wat ze kunnen doen om het nog beter te maken. Deze manier van werken komt elk thema terug, waardoor ze elk project inzicht hebben in het niveau dat ze bereikt hebben. Aan het eind van een opdracht vragen we leerlingen: ‘Wat ga je doen om jezelf te verbeteren als je deze opdracht nog een keer krijgt?’ Hierdoor worden leerlingen gestimuleerd op zichzelf te reflecteren en nieuwe doelen te stellen. Ze zien zichzelf daardoor groeien.” Smulders noemt het geven van presentaties als voorbeeld. “Soms durft een leerling alleen aan een vriendje te presenteren. Als diezelfde leerling in kleine stapjes voor steeds meer leerlingen durft te presenteren en op een

gegeven moment een presentatie geeft aan twintig leerlingen, denk ik: wat heb jij een mooie groei doorgemaakt! Doordat we constant op zo’n leerpunt reflecteren, ziet de leerling dat zelf ook. En dat vergroot zijn zelfvertrouwen.”

Tiny house ontwerpen

Smulders en haar collega’s proberen rekenen en taal in elk thema te integreren. “Bij rekenen heb je natuurlijk de kale stof die je leerlingen gewoon moet bijbrengen, maar je kunt zeker ook onderdelen aan de thema’s toevoegen. Zo hebben leerlingen laatst een tiny house op schaal getekend en ingericht, en groep 8 heeft rekenspelletjes gemaakt voor groep 6. Wij bepaalden alleen het type sommen en de hoeveelheid.” Bij zo’n spel schreven de leerlingen ook een spelinstructie, waardoor taal en rekenen gecombineerd werden. Smulders zoekt continu naar samenhang tussen de vakken. “Taal in de thema’s verweven is niet zo moeilijk, want taal zit overal in. In elk thema zit een stelopdracht en de themaweken worden altijd afgesloten met een presentatie – de ene keer voor een klein groepje, de andere keer voor de hele klas.” Ook met begrijpend lezen zit het wel goed bij De Regenboog. “We doen veel aan close reading met de boeken die centraal staan in het thema en duiken echt diep in die teksten. Bij toetsen merken we dat onze leerlingen goed scoren op begrijpend lezen.”

Vaardigheden voor het leven

Grammatica en spelling zijn volgens

Schoolvoorbeeld Basisschool De Regenboog (Schijndel)

Smulders lastiger te integreren in thema's. "Bij de toetsen worden de leerlingen er wel op afgerekend, dus laten we ze soms toch meters maken met behulp van een methode die niet bij het thema past. Dat voelt niet goed, maar je zult toch een beetje moeten oefenen voor een toets." Smulders zou dat liever anders zien, en vindt het jammer dat er zoveel getoetst wordt op grammatica en spelling. "Ik mis in toetsen echt luistervaardigheid en spreekvaardigheid." Al met al is ze trots op de taalvaardigheid van haar leerlingen: "We krijgen van het voortgezet onderwijs te horen dat het grammaticaniveau van onze leerlingen iets beter kan, maar dat ze ontzettend goed zijn in schrijfp opdrachten en het geven van presentaties. Dat zijn vaardigheden waar ze de rest van hun leven wat aan hebben. Hopelijk gaan we dat in de toekomst ook terugzien in de toetsing en het curriculum."

Lis (11 jaar, groep 8)
"Bij het thema Tweede Wereldoorlog kregen we een rondleiding door Kamp Vught. Ik kon me niet voorstellen dat mensen daar jaren hadden geleefd, die barakken waren zo klein. Doordat onze lessen in thema's verwerkt zitten, ben je veel met een onderwerp bezig zonder dat je doorhebt dat je iets aan het leren bent."

Daan (11 jaar, groep 8)
"Tijdens een thema moest je je eigen dierentuin ontwerpen. Je kreeg een startbedrag en de meester vertelde elke dag wat we verdiend hadden. Dat geld kon je bijvoorbeeld gebruiken om voer te kopen voor de dieren. Mijn klasgenoot en ik waren het rijkst, iedereen wilde weten hoe we dat deden. Maar we gaven gewoon minder uit dan we binnenkregen."

Jolien (12 jaar, groep 8)
"Bij het thema biotopen deed ik onderzoek naar de mierenegel. Hij lijkt op een egel en heeft een lange tong, zoals een miereneter. Tijdens het werken aan een thema staan er in de klas allemaal boeken over dat onderwerp. Daardoor ontdek ik nieuwe boeken en leer ik dingen die ik eerst niet wist."

Met een
thema
zijn
leerlingen
meer
betrokken.

Ze stellen
diepere
vragen
en gaan dieper
in op de
materie.

Leonie, leraar basisonderwijs

Wat een woord kan wegen

Amara van der Elst

Amara van der Elst (21) uit Rotterdam is spoken word-artiest en trad onder andere op voor het Koningshuis en tijdens de Nationale Dodenherdenking. Ze studeert Creative Writing aan ArtEZ Arnhem.

Foto: Rosa Quist

Mij is vaak verteld dat mijn stem niets waard is.
Dat ik mijn mond maar beter kan houden
voordat ik 'm voorbij praat.
Dat ik mijn hoofd laag moet houden,
en toch mijn kin omhoog.
Dat ik mijn borst naar voren,
maar niet mag delen wat op mijn hart ligt.
Zo werd een blij kind, een stil kind.
Zo werd een wijs kind de mond gesnoerd.
Zo werd een kind te snel een vrouw,
waarvan haar wateren stil
en haar gronden diep genoemd werden.
Ze verdrong in de veelheid van haar eigen zijn
en ze dwaalde door haar diepe gronden.

Daar vond ze haar schatkist terug.
Ze opende de kist en de juiste woorden
dreven naar de oppervlakte.
"Ik mag er zijn."
Ze vond een versie van zichzelf
die ze was vergeten
een versie van zichzelf die onderdrukt was
door stemmen uit haar verleden.
En daar kwam ik in beeld.
De stem die ze jaren had verspild
aan ja en amen zeggen.
De stem die geen ruimte kreeg
door mensen die maar al te graag
woorden in haar mond wilden leggen.
De stem die zijn weg vond via pen en papier
via podium en pers
via televisie en het internet.

"Ik mag er zijn."
Ik kan dit nu zeggen en het menen.
Toch moet ik helaas mededelen dat de wereld
waarin we leven
het hier nog steeds niet mee eens is.
Dat ik, hoewel sprekend, nog niet vanzelf.
Dat ik, hoewel delend,
nog geen onderdeel mag zijn
omdat mijn groep te klein
of mijn aanwezigheid te groot.
Dat ik met mijn hart op tafel
en mijn ziel ontbloot
niet voldoe aan de eisen van de dresscode.

We zijn gewoontemensen
We zijn gewoontemensen
Mag ik dan één keer van die gewoonte wensen
dat ook mijn mensen gezien worden
als gewone mensen.
Mijn mensen kennen veel namen.
Uitzonderlijk
Ondoorgrondelijk
Bijzonder
Wonder boven wonderlijk
Maar bovenal zijn wij al veel te lang attractie
een fractie van de bevolking een rareiteit.

Wij worden al veel te lang gezien
als minderheid
als iets wat niet bestond
in opa's en oma's kindertijd.
Worden wij daarom behandeld
alsof wij minder zijn?
Ze wilden ons land als deel van hun koninkrijk.
Het heeft hen rijk gemaakt
terwijl wij koningen waren.
Het heeft hen rijk gemaakt
terwijl wij koningen waren.

Mensen laten vaak steken vallen
met hun woorden.
Er zijn namen in stambomen gekerfd
zonder toestemming.
Er zijn mensen naar plekken gebracht
met de belofte van welvaart
als eindbestemming.
Er zijn mensen op plekken gestrand
ze komen vanavond in de uitzending.
Hun namen worden allang niet meer genoemd
uit gewenning.
We zijn gewoontemensen
We zijn gewoontemensen
We zijn gewoon gewend
om er maar overheen te praten.
Mensen laten vaak steken vallen
met hun woorden.

We praten er omheen, overheen of doorheen.
Noem het beestje een keer bij de naam.
Noem het beest een keer bij de naam.
We kennen het allemaal.
Waarom moet ik degene zijn die zegt dat er een
olifant in de kamer staat?
Waarom hoor ik niet degene
die 'm daar heeft geplaatst?
Wat is het verschil tussen iemand die spreekt
en iemand die praat?
Iemand die weet en iemand die vraagt?
Het leed van de een is soms andermans baat.

Waarvoor kunnen onze woorden staan?
En als je zwijgt, is je stem dan minder waard?
Ik heb de tijd gehad om te voelen
wat een woord kan wegen.
Ik ben lang stil geweest en
nu heb ik de woorden om te delen wat ik weet
te vragen wat ontbreekt.
En soms zwijg ik nog steeds.

Amara

Speciaal voor dit boekje maakte
Amara deze spoken word over taal.
Je kunt hem horen via de QR-code.

Schoolvoorbeeld OBS De Zwaan (Zwanenburg)

Taal verbinden aan thema's geeft plezier

Daltonschool De Zwaan in Zwanenburg werkt met Blink Wereld en Blink Lezen. Merel van der Raad, leerkracht in groep 7, ziet veel kansen om taal hieraan te verbinden. Omdat de taalmethode die de school gebruikte niet aansloot, is ze zelf taal aan de thema's gaan koppelen. Dit schooljaar ontwikkelt ze een thematische leerlijn voor groep 5 tot en met 8.

De klas van juf Merel straalt huiselijkheid uit. Overal staan planten en een van de muren hangt vol foto's van leerlingen die verkleed zijn als historische figuren, onder wie Vincent van Gogh en Napoleon Bonaparte. Als je de leerlingen ernaar vraagt, vertellen ze enthousiast over hun eigen plant – ze hebben er allemaal een – en hoe je die verzorgt en vermenigvuldigt. Ook strooien ze met wetenswaardigheden

over de historische figuren aan de muur. Vandaag gaan de leerlingen aan de slag met hun eigen reisgids. Ze hebben een budget waarmee ze in groepjes een vakantie voor vier personen samenstellen: van de reis ernaartoe tot de accommodatie en activiteiten. Allemaal lijken ze even leergierig en gemotiveerd. Dat is weleens anders geweest, vertelt Van der Raad. “Toen ik taal nog vanuit een methode aanbod, hoorde ik de leerlingen zuchten en steunen bij begrijpend lezen en woordenschat. Nu ik het in het thema integreer, zie ik dat het de leerlingen plezier geeft.”

Brief aan Van Gogh

Dat leerlingen geen motivatie voor taal konden opbrengen, begrijpt Van der Raad wel. “Je bent met een thema bezig, en dan open je je taalboek en moet je aan de slag

met een woordenlijst die nul raakvlakken met dat thema heeft. Het voelde als loze tijd en ik zag al vrij snel dat ik wel degelijk verbindingen zou kunnen maken.” In haar eigen klas liet ze de taalmethode daarom vorig schooljaar los. Ze bekeek wat de leerdoelen waren en hoe ze die kon verbinden aan het thema waaraan de klas werkte. “In de taalmethode stond bijvoorbeeld dat leerlingen een e-mail naar een fictieve burgemeester moesten sturen. Ik verving dat door een brief aan Vincent van Gogh, omdat dat wél aansloot bij het thema waarmee de leerlingen bezig waren.”

Steeds meer vertrouwen

De integratie van taal in thema's slaat zó goed aan, dat Van der Raad dit schooljaar een dag per week minder voor de klas staat om als taalcoördinator een leerlijn voor groep 5 tot en met 8 te ontwikkelen. Die leerlijn is verweven met de thema's waaraan de leerlingen werken. “Elke periode ga ik aan de slag met een ander taaldomein. Tot de herfstvakantie koppel ik woordenschat aan de thema's, tussen de

herfstvakantie en de kerstvakantie ga ik aan de slag met stellen. Zo bouw ik dat uit, totdat we aan het eind van het schooljaar alle leerdoelen van het taalonderwijs aan de thema's gekoppeld hebben.” Bang om de methode los te laten, is Van der Raad niet. Ze heeft in haar klas al gezien wat het oplevert als je taal betekenisvol maakt. Maar ze beseft dat het tijd en durf vergt van haar collega's, die er nog op moeten leren vertrouwen dat ze de leerdoelen ook op een andere manier kunnen aanbieden. Dat Van der Raad een deel van de organisatie op zich neemt, draagt bij aan het vertrouwen.

Zelf lessen ontwerpen

De grootste uitdaging voor Van der Raad is taalbeschouwing. “Het is de vraag of je zinsontleding aan een thema kunt koppelen, of dat je dat toch los moet behandelen. Vorig schooljaar hebben we de lessen nog uit de methode gehaald, want alle zinsdelen en taalconstructies in een zin verpakken is niet zo makkelijk als het lijkt. Misschien moeten we het omdraaien: leerlingen aanleren wat een gezegde is en

Schoolvoorbeeld OBS De Zwaan (Zwanenburg)

ze vervolgens zinnen laten bedenken die bij het thema passen en die een gezegde in zich hebben.”

Een deel van de instructie zal Van der Raad uit methodes blijven halen, maar ze wil ook zelf lessen ontwerpen. “Voor mijn collega’s zet ik alles goed op papier. Ik ben zelf een lezer, dus als ik een boek lees pik ik daar snel woorden uit die van toegevoegde waarde zijn voor de woordenschat. Voor collega’s die minder met lezen hebben is dat lastiger. Ik zal ze daarin gaan begeleiden.”

Nog meer leren en ontdekken

Het doet Van der Raad goed dat haar leerlingen zichtbaar plezier hebben in lezen en leren, maar haar ambities reiken verder. “Ik wil levenslange lezers creëren. Onderzoek wijst uit dat iemand die leest met veel meer gemak een studie doorloopt. Dat gun ik elk kind, en als leerkracht heb je daar grote invloed op. Ik ben pas tevreden als een leerling groep 8 afrondt met plezier in leren, en met het gevoel dat leren voor hem of haar van betekenis was. Ik wil dat leerlingen hun eigen nieuwsgierigheid achternagaan en dat ze van de basisschool komen met het idee: op de middelbare school wil ik nóg meer leren en ontdekken.”

In haar eigen groep ziet ze dat enthousiasme soms al. “Dan vragen leerlingen of ze in de pauze mogen doorlezen, of hun boek na schooltijd mee naar huis mogen nemen. Die intrinsieke motivatie vind ik een mooi compliment.”

Loïs (11 jaar, groep 7)

“Voor het thema wereldsterren maakten we een beleefmuseum. Ik had het met een klasgenoot over Napoleon. We wilden een podcast maken, we hadden in de klas geleerd hoe dat moet. We vertelden over Waterloo, waarom Napoleon zo beroemd was en wanneer en waar hij doodging. De rest van de klas heeft ernaar geluisterd.”

Floris (10 jaar, groep 7)

“Ik had het over Ramses II, een farao uit Egypte. Ik heb veel geleerd, want ik kende hem nog niet. Tijdens het eten vertelde ik mijn ouders wat ik ontdekt had, zo leerden zij ook wat over hem. Op school doe ik mee aan challenges, zoals thuis je eigen leeshoek maken met zitzakken en kussens.”

Adham (10 jaar, groep 7)

“Ik heb met een klasgenoot het levensverhaal van Hitler opgezocht en daarover een poster gemaakt voor het beleefmuseum. Ook hadden we een koptelefoon met oorlogsgeluiden. En na een les in striptekeningen heb ik zelf een stripboek gemaakt. Daar ben ik wel trots op. Ik heb ontdekt dat ik best goed ben in verhalen verzinnen.”

Ik besloot het echte leven bij mijn lessen te betrekken

Leerkracht Angela Esajas, Leraar van het Jaar 2021, werkte jarenlang in de televisie- en theaterwereld. Voordat ze twaalf jaar geleden de overstap naar het onderwijs maakte, presenteerde ze onder andere Z@ppsport en Ter land, ter zee en in de lucht. Wat viel haar op in het taalonderwijs? En hoe neemt zij de inzichten die ze in de buitenwereld opdeed mee de klas in?

“Ik heb vanaf het begin veel lesgegeven aan kinderen met een migratieachtergrond. Het viel mij op dat taalmethodes voor hen vaak te moeilijk waren. Elke dag leerden ze nieuwe woorden, maar omdat ze deze woorden niet in het dagelijks leven gebruikten, beklifden die niet. Ik dacht: dit moet anders. Ik besloot de woorden in verhalen te gieten en het echte leven bij mijn lessen te betrekken. Als in de methode stond dat leerlingen een brief aan een fictief persoon moesten schrijven, liet ik ze een brief aan hun opa of oma sturen.

Een leerling vond een mestkever op het schoolplein. We hebben toen uitgezocht welke superkrachten dat insect heeft

De opdracht kreeg op die manier meer betekenis en zo kon ik er andere vakken

aan koppelen. We rekenden uit hoeveel geld we nodig hadden voor postzegels en zochten in de atlas de plaatsnamen op die op de enveloppen moesten komen. Vervolgens verstuurdde we de brieven echt.”

Ruimte voor verwondering

“Als ik fantaseer over de ideale lesomgeving, zouden we de schoolboeken naast ons neerleggen. Ik geloof dat je taal en andere vakken leert door te doen en je nieuwsgierigheid te volgen. Door met de klas de wereld in te gaan en de wereld de klas in te brengen. Dat is ook de reden waarom ik voor mijn huidige school heb gekozen: alle vakken zijn er geïntegreerd in thema's. Die thema's zijn zo breed dat er ruimte overblijft voor de verwondering van leerlingen. Zo werken we nu met het thema superhelden. Afgelopen week vond een leerling een mestkever op het schoolplein.

Foto: Nieke Martens

Toen hebben we met de klas uitgezocht welke superkrachten dat insect heeft. Ik denk dat informatie op deze manier beter beklift dan wanneer je een plaatje van een mestkever in een schoolboek bestudeert.”

Leren van een recept

“De teksten die leerlingen lezen binnen een thema zijn gevarieerd. De ene keer is het een krantenartikel, de andere keer een gedicht of een recept. Uit die teksten

mogen ze zelf woorden kiezen die later terugkomen in een dictee. Leerlingen uit groep 4 kozen voor het woord bureau. Woorden eindigend op 'eau' krijgen ze normaal gesproken pas in de bovenbouw. Maar als ze iets uit eigen interesse willen leren, zijn ze eraan toe. Bij deze manier van werken moet je als leerkracht dus vooral de grote lijnen bewaken – en dat kost tijd – maar het levert zoveel leerplezier op dat ik die tijd er graag in steek.”

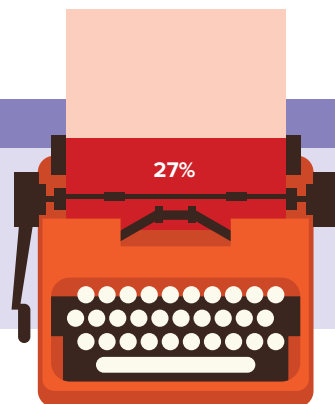
de stand van zaken in het primair onderwijs

Dit zijn de belangrijkste feiten over taalonderwijs in Nederland, afkomstig uit toonaangevende onderzoeken zoals PIRLS. Natuurlijk gaat er in ons taalonderwijs veel goed. Maar helaas ook (te) veel niet. De leraren, leerlingen en experts die wij hebben gesproken, zeggen over deze cijfers: ja, ik herken dit beeld.

Basisniveau schrijfvaardigheid

27% van de leerlingen behaalt op de basisschool niet het fundamentele niveau 1F voor schrijfvaardigheid. Hierdoor loopt meer dan een kwart de kans laaggeletterd te worden.

(Bron: Peil.Schrijfvaardigheid 2018-2019, Inspectie van het Onderwijs, 2021)

Drie kwartier per week schrijfonderwijs

Gemiddeld besteden leerkrachten in het basisonderwijs ruim een uur per week aan schrijfonderwijs. De helft van de leerkrachten besteedt 45 minuten of meer en de andere helft minder dan 45 minuten per week aan schrijfonderwijs.

(Bron: Peil.Schrijfvaardigheid 2018-2019, Inspectie van het Onderwijs, 2021)

Kansenongelijkheid

Groep 8-leerlingen met lager opgeleide ouders presteren al jaren zwakker op de onderdelen lezen en taalverzorging dan kinderen met middelbaar en hoger opgeleide ouders. (Bron: Leesmonitor, Stichting Lezen, 2021 op basis van Inspectie van het Onderwijs, 2018; Cito, 2018)

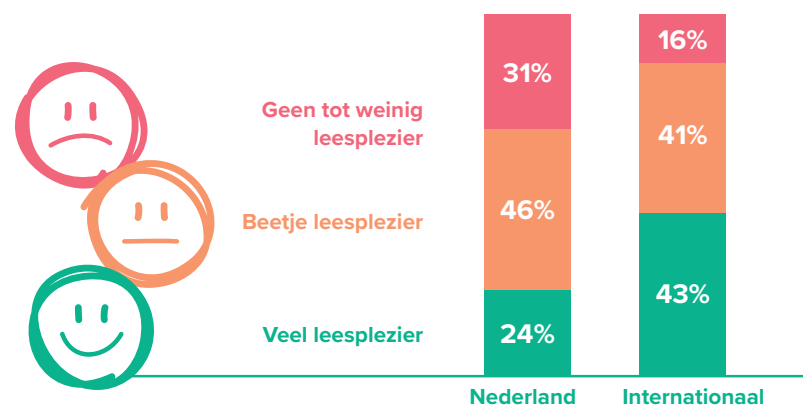
Weinig schrijfplezier

Leerlingen schatten hun eigen kunnen op het gebied van schrijven vrij positief in, maar hebben niet veel plezier in schrijven. (Bron: Peil.Schrijfvaardigheid 2018-2019, Inspectie van het Onderwijs, 2021)

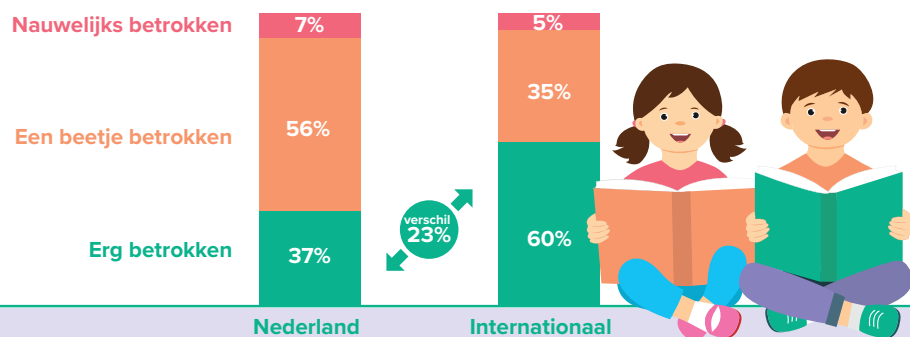

... en ook weinig leesplezier

Nederland staat onderaan op de internationale ranglijst als het gaat om leesplezier. Slechts 24% van de Nederlandse leerlingen ervaart veel leesplezier, terwijl internationaal gezien 43% van de leerlingen veel leesplezier ervaart. (Bron: PIRLS-2016)

Betrokkenheid bij het leesonderwijs op school

Slechts een derde van de leerlingen voelt zich erg betrokken bij het leesonderwijs op school. Meer dan de helft voelt zich een beetje betrokken, zo blijkt uit vijfjaarlijks onderzoek. (Bron: PIRLS-2016)

Schoolbib

Leesplezier en leesfrequentie nemen af vanaf groep 5 van de basisschool. Ook het bezoeken van de bibliotheek in de school neemt af naarmate kinderen ouder worden. In de hogere groepen is steeds minder animo voor lezen in de klas. (Bron: Cijfers en meningen over lezen in Nederland, Sardes, 2019)

Interactie over boeken

Vaak ontbreekt interactie over boeken. Gesprekken tussen leerlingen onderling en tussen leerlingen en leraren komen relatief weinig voor. (Bron: Cijfers en meningen over lezen in Nederland, Sardes, 2019)

Lezen in de vrije tijd

Ruim 80% van de basisschoolleerlingen vindt lezen buiten schooltijd leuk tot zeer leuk. (Bron: De leesmotivatie van Nederlandse kinderen en jongeren, Stichting Lezen, 2017)

Helemaal niet leuk	Niet leuk	Leuk	Heel erg leuk
6%	12%	56%	26%

Jij bent de poëzie! En de literatuur!

Op de gang houdt een van de leerlingen me staande. Ze wil me nog iets vragen: “Mag ik ook gedichten schrijven?” Samen met wethouder Marjolijn Moorman bezoek ik een lyceum in Amsterdam-Zuidoost. We hebben geprobeerd de leerlingen van deze eerste klas zo enthousiast mogelijk te maken voor lezen en schrijven. We slaan ze nog net niet om de oren met alle wetenschappelijke onderzoeken die uitwijzen dat literatuur je spreekvaardigheid, geletterdheid, zelfvertrouwen, empathie en andere softskills verhoogt, maar we beloven ze wel dat het leven er beter op wordt. De scholieren vuren allerlei vragen op ons af en wij doen ons uiterste best om ervoor te zorgen dat elk antwoord een vonk teweegbrengt, een sprint naar een boekenplank of het schrijven van een vers.

Een grote glimlach verschijnt op haar gezicht

“Natuurlijk”, zeg ik, na even overrompeld te zijn door deze vraag. “Natuurlijk mag jij gedichten schrijven.” Een grote glimlach verschijnt op haar gezicht en ze verdwijnt

snel het lokaal in. Eigenlijk, bedenk ik me later, had ik haar nog na willen roepen, door de gangen van het college: “Jij bent de poëzie! De literatuur, dat ben jij ook!” Een paar weken na ons bezoek stuurt een van de docenten me een aantal gedichten van de leerlingen. Ze hadden ze in de klas voorgedragen. “Na jouw bezoek”, schrijft ze, “zijn ze iets minder bang om gedichten te schrijven.” Ik ben ontroerd door de zeer persoonlijke en soms pijnlijk eerlijke teksten die ik lees.

Ik zie tijdens workshops spoken word op scholen wat er gebeurt als zelfgeschreven gedichten en verhalen gedeeld worden. Spoken word is een uitgelezen manier voor jongeren om zaken die hen na aan het hart liggen bespreekbaar te maken. Op hun eigen manier, in hun eigen taal; hun eigen verhaal in de taal van hun belevingswereld. En daarmee leren ze ook dat hun ervaringen de moeite waard zijn om gehoord te worden. En daar, op dat punt, vindt de ontmoeting plaats. Want als je mensen iets wilt vertellen, als je ze iets wilt leren, dan moet je ze tegemoet treden,

hun wereld betreden. Je moet de taal die ze spreken, het verhaal wat ze bij zich dragen, omhelzen. Je moet ze zien.

En dat is ook wat ik zie bij die paar bevlogen docenten die ons welkom heten op het lyceum: elke dag weer zien en ontmoeten ze hun leerlingen, in hun verhalen, in hun levens en op papier. Waardoor die leerlingen voelen dat ze erbij horen, dat ze ertoe doen.

En dat leert nu eenmaal beter.

Babs

Foto: Annaleen Louwes

Babs Gons (1971)

is spoken word-artiest, schrijver en docent. Ze debuteerde in mei 2021 met haar eerste dichtbundel en is al jaren actief in de wereld van de Nederlandse spoken word. Daarnaast host ze verschillende programma's – waaronder *Babs' Wordsalon* – en is ze columnist.

Ik vind het wel **fijn**
om **thuis**
te lezen.

Want
dan word ik
rustig,
en ben ik **even**
met **mezelf.**

Ayoub, 9 jaar

Een nieuwe visie op taal en wereldoriëntatie

In vijf uitgangspunten

De wereld als basis van je taal- en leesonderwijs: steeds meer wetenschappers, experts én leraren zijn het erover eens dat je op die manier het krachtigste (taal)onderwijs krijgt. Blink springt hierop in door samen met scholen een thematische aanpak te ontwikkelen waarin de vakken wereldoriëntatie en taal (inclusief lezen) zijn geïntegreerd. We vroegen taalexperts Erna van Koeven en Anneke Smits naar hun mening over de vijf uitgangspunten van deze nieuwe Blink-visie.

1. Begrip van de wereld is de basis van taal- en leesontwikkeling
2. Rijke thema's vormen het fundament voor kennis en vaardigheden
3. Leren begint bij nieuwsgierigheid
4. Leren doe je samen
5. De leraar heeft een sleutelrol

1 Begrip van de wereld is de basis van taal- en leesontwikkeling

Hoe meer begrip van de wereld een kind heeft, hoe meer haakjes er zijn waaraan het nieuwe kennis, vaardigheden en inzichten kan ophangen. De wereld is de motor van al het leren en in het bijzonder van taal- en leesontwikkeling.

Anneke: “Kinderen hebben diepgaande inhoud nodig om hun taal te kunnen ontwikkelen. Ze vormen zogenaamde menta-

le netwerken – een verweven geheel van kennis, ervaring en woordenschat – door nieuwe kennis te verwerven. Dat gebeurt door ervaringen op te doen in de echte wereld, denk bijvoorbeeld aan het bezoeken van een stad of museum. Op school is veel lezen de beste manier om ervaringen op te doen. Boeken kunnen je immers transporteren naar heel andere situaties, bijvoorbeeld situaties van vroeger, of heel ver weg. En dat is precies wat er gebeurt als je geboeid aan het lezen bent. Zo kunnen kinderen helemaal opgaan in een boek over de Tweede Wereldoorlog. Ze verplaatsen zichzelf als het ware naar die tijd en leven zich in. Als je ze dan ook een tweede boek laat lezen over die periode, en ze nóg een film laat zien, werkt dat geweldig voor hun begrips- en taalontwikkeling. Boeken geven toegang tot een

Erna van Koeven

Anneke Smits

Erna van Koeven is hoofddocent bij de afdeling Educatie en Bewegen van Hogeschool Windesheim en onderzoeker bij het lectoraat Onderwijsinnovatie en ICT. Anneke Smits is lector bij het lectoraat Onderwijsinnovatie en ICT van Hogeschool Windesheim. Al meer dan dertig jaar werken Erna en Anneke aan vernieuwing van het leesonderwijs. Anneke was betrokken bij de ontwikkelingen van de leesmethodieken LIST en DENKI!. Daarna ontwikkelden ze samen het vervolg FOCUS op begrip. In 2020 verscheen hun boek *Rijke taal, taaldidactiek voor het basisonderwijs*, dat steeds vaker gebruikt wordt op de pabo en lerarenopleidingen.

Meer informatie over hun werk is te lezen op rijketaal.org

veelheid van ervaringen.”

Erna: “En wat hierbij essentieel is: je krijgt dit niet voor elkaar door losse begrippen en woordenschat te oefenen, zoals nu vaak gebeurt in het onderwijs. Die begrippen en woordjes komen wel ergens in je brein terecht, maar je kunt ze niet gebruiken, omdat ze niet goed zijn ingebed in

je mentale netwerk. Om kennis te kunnen toepassen moet je er diep over nadenken, en er samen met de leraar en andere kinderen over praten en schrijven.”

Erna: “We behandelen taal nu vaak aan de hand van arbitraire thema's en onderwerpen. Dat is zonde. Want het vak wereldoriëntatie hééft die relevante inhoud al.

1 Begrip van de wereld is de basis van taal- en leesontwikkeling

Daarom zeggen wij steeds tegen leraren: gebruik toch de inhoud en de kerndoelen van wereldoriëntatie als basis voor je lees- en taalonderwijs. En kies dus vooral niet voor meer oefenen met taal en lezen ten koste van wereldoriëntatie, wat vaak gebeurt.”

2 Rijke thema's vormen het fundament voor kennis en vaardigheden

Begrip van de wereld ontwikkel je in rijke thema's. Betekenisvolle contexten zetten aan tot diepgaand lezen, denken, praten en schrijven. Als nieuwe kennis, woorden en vaardigheden in samenhang voorbijkomen, leidt dit tot verankering in het langetermijngeheugen. Zes tot acht weken werken binnen een thema – dat verder reikt dan een vak of een taaldomein – is bewezen effectief.

Erna: “Het is een vrij nieuw inzicht dat we niet steeds losse teksten moeten lezen over afzonderlijke onderwerpen, maar dat het veel beter is voor je lees- en taalontwikkeling als je langer – zes tot acht weken – binnen hetzelfde thema werkt. Leerlingen komen dan steeds dezelfde woorden en begrippen in verschillende betekenisvolle contexten tegen, en moeten deze op verschillende manieren gebruiken. Daardoor is de kans groter dat die woorden en begrippen in het langetermijngeheugen terecht komen.”

Anneke: “Bij een thema denken sommigen misschien aan iets als lente, maar dat is geen rijk thema. Een rijk thema bevat dilemma's waarover je kunt nadenken en vragen waarop vaak geen eenduidig antwoord is.”

Erna: “Neem dan liever het thema groeien, daaraan kun je veel meer koppelen, je

kunt erover in gesprek met elkaar.”

Anneke: “Rijke thema's bevatten meerdere perspectieven en lokken uit tot het ontwikkelen van een breed mentaal netwerk. Het gaat er bij rijke thema's ook om dat kennis zich ontwikkelt en hoe wat we weten tot stand komt. Denk bijvoorbeeld aan de nieuwe inzichten over het uiterlijk van dinosaurussen. Bij rijke thema's bestaat er niet één simpele waarheid.”

Erna: “Ik las laatst een artikel over een school in de Verenigde Staten die het thema Azteken had ingezet bij de kleuters. Dat is weer eens wat anders dan de lente.”

Anneke: “Het mooie is dat je in een thematische aanpak eveneens burgerschap en digitale geletterdheid op een logische manier kunt meenemen. Met goed taalonderwijs leg je ook de basis voor digitale geletterdheid. En door het werken met een thema krijgen alle leerlingen een gemeenschappelijke taal- en kennisbasis over datzelfde thema. Dit helpt taalarme leerlingen om mee te kunnen denken, praten en schrijven en hun taal verder te ontwikkelen. Door de diepgang die ontstaat, valt er ook voor taalrijke leerlingen genoeg te leren. Langer werken aan een thema maakt dus dat iedereen zich kan ontwikkelen, zowel taalarme als taalrijke kinderen.”

2 Rijke thema's vormen het fundament voor kennis en vaardigheden

3 Leren begint bij nieuwsgierigheid

3 Leren begint bij nieuwsgierigheid

Hoe meer rijke boeken je leest en hoe meer je erover nadenkt, schrijft en spreekt, hoe taalvaardiger je wordt. Belangrijk daarbij is dat je dat actief en bewust doet en niet op de automatische piloot overgaat. Het is daarom cruciaal dat de inhoud van het onderwijs de nieuwsgierigheid van leerlingen prikkelt. Zodat ze willen weten hoe iets zit of hoe iets verder gaat en daar ook met anderen over willen praten.

Anneke: "Het is daarbij van belang hoofd- en bijzaken te onderscheiden, en niet zozeer te focussen op wat leuk is, maar juist op wat belangrijk en uitdagend is. Welk onderwerp voor discussie bied je aan? Welke vragen staan centraal? In de klankbordgroep van Blink Wereld gaven wij bijvoorbeeld feedback op een prachtig uitzierend bronnenblad over de tijd van de regenten en vorsten (ook wel de Gouden Eeuw). Het blad draaide om de VOC en de WIC en de vraag waar in die tijd in Amsterdam in gehandeld werd. De grootste blikvanger op het blad waren bevermutsen. Je wilt voorkomen dat kinderen zo getriggerd worden door die bevermutsen dat dat is wat ze onthouden, en niet de essentie. Daarom pleit ik voor het aanwakkeren van nieuwsgierigheid en motivatie vanuit de kern van wat je kinderen wilt leren. Precies ook om die reden zijn leesboeken zo'n krachtig instrument. Het leren wordt dan niet bepaald door een beperkt aantal plaatjes, maar door een krachtig verhaal dat met rijke taal wordt verteld. Menselijke hersenen zijn bij uitstek geschikt om te leren van verhalen. Als je dan ook nog gesprekken voert over die verhalen, komen de taal- en de kennisontwikkeling samen in een stroomversnelling."

Erna: "Je draagt zo ook bij aan kansengelijkheid. Bijna alle methodes werken met het activeren van voorkennis. Leerlingen mogen eerst vertellen wat ze al weten over een onderwerp. Zo kun je als leraar zien wat kinderen al weten en wat niet. Ik vind dat een sneu onderdeel van de les, want het zijn altijd dezelfde kinderen die aan het woord zijn en dezelfde kinderen die stil zijn. In plaats daarvan kun je ook eerst een filmpje kijken of iets voorlezen: dan kan iedereen meedoen, nieuwsgierig worden en voorkennis opbouwen."

Anneke: "De nieuwsgierigheid van kinderen neemt toe naarmate ze meer over een onderwerp weten. Je kunt er niet van uitgaan dat elk kind alles wil weten over de tijd van de regenten en vorsten, maar als je kinderen er boeken over voorleest en zo kennis opbouwt, prikkel je die nieuwsgierigheid."

4 Leren doe je samen

Samen leren is een van de belangrijkste instrumenten om de lees- en taalontwikkeling te stimuleren. Kinderen die met de leraar en met elkaar praten over wat ze gelezen hebben, ontdekken dat dezelfde woorden bij iemand anders andere gedachten en associaties kunnen oproepen. Door dit te ervaren, verrijken leerlingen hun mentale netwerken en krijgt taal steeds meer betekenis.

Erna: "Het gaat hierbij niet om coöperatief leren, samenwerkend leren of om een of andere werkvorm. Het is juist van belang dat je als groep samen met de leraar leert. Het onderwijs kiest momenteel vaak voor kleine groepjes of circuits: na een korte introductie of instructie wordt snel overge-

4 Leren doe je samen

gaan tot het vormen van groepjes waarin leerlingen het verder zelf mogen uitzoeken. Terwijl je gesprekken nodig hebt in de grote groep en opdrachten waarover je met elkaar gaat nadenken. De leraar kan voor verrijking zorgen, op zo'n manier dat alle kinderen ervan profiteren.”

5 De leraar heeft een sleutelrol

De leraar is dé sleutel voor effectief en relevant onderwijs. Bij taal en lezen is het cruciaal dat je als leraar kinderen aanzet tot denken. Prikkelende vragen en zinvolle interacties leiden tot dieper inzicht en begrip dan losse instructies, expliciet woordenschatonderwijs en platte invul-oefeningen.

Anneke: “Steeds opnieuw blijkt uit onderzoek over lees- en taalontwikkeling dat de leraar het verschil maakt. Bij leesonderwijs is het je belangrijkste taak als leraar om de leerlingen aan het lezen te krijgen, en ze vervolgens met prikkelende vragen en opdrachten aan te zetten tot denken, praten en schrijven. Taal- en kennisontwikkeling vragen steeds weer om het op gang brengen van betekenisvolle dialoog en interactie.

Vakoverstijgend werken en het aanbieden van rijke taal vraagt om een verandering in je manier van denken en gedrag. Je moet andere boeken uitkiezen dan je twintig jaar lang deed, want makkelijke boeken met makkelijk taalgebruik werken niet. Zonder rijke taal kunnen kinderen geen taalontwikkeling doormaken.”

Erna: “Scholen willen tegenwoordig graag in zes weken resultaat, maar dat gaat niet. De eerste stap is bewustwording en hierover praten in je team. Dat wat je gewend

bent, bepaalt je denken en soms is het lastig om dit te veranderen.”

Anneke: “Door de nadruk op toetsing, voelen leraren soms de druk om met toetsopgaven te oefenen. Voor begrijpend lezen werkt dat niet – niet om het begrijpend lezen te verbeteren en ook niet om de resultaten van de toets omhoog te krijgen.”

Erna: “Het vergt moed om losser van de methode te gaan werken en rijke taal in thema's rond wereldoriëntatie aan te gaan bieden. Effectief onderwijs is geen afvinklijstje, maar een set samenhangende leerkrachtvaardigheden zoals: de vaardigheid om boeken te kiezen, boeken voor te lezen en klassikale gesprekken te voeren waarbij alle leerlingen aan bod komen.”

Anneke: “Allereerst moet je met hart en ziel goede kinderboeken gaan kiezen en voorlezen en daarover gesprekken gaan voeren met de kinderen. Binnen een jaar kun je zo het AVI-leesniveau en het niveau voor begrijpend lezen omhoog brengen, mits je hieraan goed vorm weet te geven. Begin klein en breid het dan uit. Kies goede kinderboeken bij de thema's van wereldoriëntatie en bouw dat later uit met andere rijke teksten die passen bij die boeken en thema's. Kijk maar wat er dan gebeurt. Wij zien scholen die verbluft zijn over de resultaten. Het kan echt een wereld van verschil opleveren. Maar je moet deze aanpak wel met enthousiasme en overtuiging volhouden.”

Je kunt nu al aan de slag!

Wil je het proberen: vakoverstijgend werken en taal en lezen aanbieden in rijke thema's? Deze tips van Erna van Koeven en Anneke Smits zijn eenvoudig toe te passen in je lessen en leveren direct resultaat op voor alle leerlingen.

Deel kleine successen

Het effect zien van wat je doet kan op verschillende manieren, niet alleen via toetsing. Pak eens een goed boek met rijke taal (Erna en Anneke tippen voor de bovenbouw bijvoorbeeld de historische jeugdboeken van Rob Ruggenberg) en praat daarna met je leerlingen over wat je voorgelezen hebt. Observeer goed wat er gebeurt in je klas. Vinden je leerlingen het verhaal interessant en praten ze er in de pauze over door? Bespreek de mooie dingen die je ziet ontstaan met je collega's om hen zo ook te enthousiasmeren.

Introduceer denkroutines

Erna en Anneke vinden het belangrijk dat iedereen in de klas aan het woord komt. Zijn het altijd dezelfde leerlingen die hun vinger opsteken? Ga aan de slag met denkroutines die leerlingen stimuleren tot denken en laat ze daarna – onder jouw regie – hun gedachten verwoorden. Het gaat daarbij niet om het roepen van een antwoord, maar om het echt nadenken over een onderwerp, en over wat anderen zeggen en wat je zelf zegt. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de routine denken, delen en uitwisselen (think, pair, share). Leerlingen denken hierbij eerst zelf in stilte na over een vraagstuk, daarna wisselen ze hun gedachten uit in tweetallen. Vervolgens vertellen ze aan de grotere groep wat ze in tweetallen hebben uitgewisseld. Hierdoor zijn alle leerlingen voldoende voorbereid om iets bij te dragen in het groepsgesprek.

Lees rijke boeken voor die je zelf mooi vindt

Het voorlezen van boeken heeft twee grote voordelen: je kunt met rijkere taal werken dan wanneer je kinderen zelf een boek laat lezen én de hele klas luistert naar hetzelfde boek, waardoor je er een zinvol gesprek over kunt voeren. Als je een rijk boek voorleest straalt je dat uit en komt het boek nog beter binnen. Kies boeken die je gaat voorlezen daarom zorgvuldig uit: houd rekening met rijke taal, met iets wat je zelf mooi vindt en met de smaak van je klas.

5 De leraar heeft een sleutelrol

Grammatica
blijft voor
sommige
kinderen
abracadabra.

Niet leuk en
niet
uitdagend.

Marcelle, leraar basisonderwijs

Geef leraren het vertrouwen om met elkaar onderwijs te ontwikkelen

Het samengaan van de twee basisscholen in Hippolytushoef was voor directeur Rogier van Dijk hét moment om de bestaande visie over onderwijs onder de loep te nemen. De directeur ziet heel helder waar hij naartoe wil: de onderzoekende houding van leerlingen meer ruimte geven en leraren een coachende rol laten aannemen.

Directeur Rogier van Dijk loopt tevreden door de knalgele gangen van het nieuwste – en inmiddels enige – schoolgebouw in het Noord-Hollandse Hippolytushoef. Het gebouw is het resultaat van een samenwerking tussen twee basisscholen. “In het begin van die samenwerking, nu drie jaar geleden, hebben we veel met elkaar gesproken over hoe we ons onderwijs

wilden organiseren. De belangrijkste vraag daarbij was: hoe willen we onze leerlingen na groep 8 de wereld insturen?” De scholen kwamen samen tot een visie op een lerende organisatie, waarin leerlingen én leraren zoveel mogelijk de regie hebben over hun eigen leerproces.

Om het onderwijs op die visie te laten aansluiten, keek het team naar werkwijzen en methodes die zelfstandig en geïntegreerd werken mogelijk maken. De thematische aanpak van Blink Wereld sprak aan. Van Dijk: “Als je leerlingen zelfstandig wilt laten leren, moeten ze kunnen samenwerken en over studievaardigheden beschikken, zoals presenteren en informatie zoeken. Blink Wereld ondersteunt dat: het thema is de basis, maar daarbinnen kiezen leerlingen deels wat ze willen leren. Als je zelf keuzes

mag maken, sta je er meer bij stil waarom en voor wie je iets doet. Eigenaarschap vind ik een containerbegrip, maar dat is wel waar het hier om gaat.”

Daarbij biedt Blink Wereld genoeg ruimte aan leraren om eigen keuzes te maken. Het team staat nu aan het begin van het werken vanuit leerdoelen, zodat leerlingen nog beter zicht krijgen op hun eigen leerproces, zo vertelt Van Dijk. Het lerarenteam werkt onder andere aan het integreren van het taalonderwijs. “Waar leerlingen eerst bezig waren met invuloefeningen in een werkboekje, verwerken we die doelen nu in het thema. We bekijken welke doelen de taalmethode heeft, welke daarvan we willen behalen en hoe we die laten aansluiten. Op die manier is er meer samenhang tussen de verschillende vakken en gaat de lesstof meer leven voor de leerlingen. Als ze weten wat de leerdoelen zijn, hebben leerlingen bovendien meer zicht op datgene waarmee ze bezig zijn. Ze beseffen beter wat ze zelf moeten doen om de volgende stap te kunnen zetten, met de leraar als ondersteuner.”

Ruimte voor proeftuintjes

Zo'n overgang naar een nieuwe aanpak vraagt onderzoekwerk en afstemming binnen het team. Het is een proces dat stap voor stap gaat. Van Dijk adviseert andere scholen die dit ook willen klein te beginnen. “We startten met Blink Wereld omdat één leraar zei: ‘Dit lijkt me interessant en passend bij

onze manier van lesgeven.’ Dat heeft zich als een olievlek verspreid over de school. Ik vind dat het de rol is van een directie om leraren het vertrouwen en de ruimte te geven hun eigen proeftuintjes op te zetten en zo met elkaar het onderwijs te ontwikkelen.” Nu het team aan de start staat van het integreren van het taalonderwijs in de thema's, wordt dezelfde aanpak gevolgd. “We geven de leraren die dat graag willen alle gelegenheid dit uit te rollen, zodat zij in de volgende fase hun collega's verder kunnen helpen. Ik geloof er niet in dat je dit soort keuzes van bovenaf moet opleggen. Het is veel beter als veranderingen langzaam doorsijpelen.”

Na schooltijd met elkaar praten

Het lesgeven in thema's zorgt niet alleen voor een grotere betrokkenheid bij leerlingen, ziet Van Dijk. Ook biedt het leraren meer overzicht, zodat er tijd ontstaat om elkaar te helpen. “Doordat de regie iets opschuift naar de leerling, verandert de rol van leerkracht van een alwetende verteller naar een ondersteuner. De projectvorm van dit onderwijs maakt dat de lessen niet meer zo gefragmenteerd zijn. Daardoor win je tijd en ervaar je minder werkdruk.” Dankzij die extra tijd ontstaat er ruimte voor versterking van het team. Van Dijk: “Ik heb liever dat het team na schooltijd met elkaar praat over wat goed gaat en wat beter kan, dan dat iedereen in zijn eigen klas de spellingwerkboekjes zit na te kijken.”

Mara (11 jaar, groep 7)
“Ieder thema eindigt met een eindproject. Dat vind ik heel leuk, want dan kun je lekker creatief zijn. Nu organiseren we bijvoorbeeld een landenmarkt. Ik heb Frankrijk gekozen, want ik ga er elk jaar op vakantie en vind het een geweldig land. Ik heb ook veel zin om over landen te leren die anderen hebben gekozen. Als ik wil weten hoe een land eruitziet, zoek ik meestal naar filmpjes op internet, want alleen lezen vind ik ouderwets.”

Leerplein met bomen

Parallel aan de ontwikkeling van het onderwijs in thema's, is het schoolgebouw vormgegeven. Het pand werd helemaal afgestemd op de nieuwe manier van lesgeven. De kleuterklassen op de benedenverdieping zijn gegroepeerd rondom een binnenruimte waar momenteel een compleet restaurant is nagebouwd. De groepen 6, 7 en 8 bevinden zich op de bovenverdieping, rondom een leerplein met bomen in bakken en tafels op wieltjes. Van Dijk: “Die leerpleinen zijn bedoeld om in de toekomst groepsdoorbrekend te kunnen werken. Want bij deze vorm van onderwijs hoort ook dat leerlingen bedenken met wie en waar ze willen leren. Het plein biedt

daar alle mogelijkheden voor. Door de grote glazen deuren kun je als leraar je leerlingen de ruimte geven en tegelijkertijd verbinding houden.”

Ook de lokalen zijn erop ingericht om flexibel werken mogelijk te maken. Van Dijk: “Als leerlingen de klas in komen, pakken ze hun laasje en kiezen ze een eigen plek. Ze kunnen staan of zitten, met een groepje of alleen. Door de wieltjes onder de tafels is de indeling gemakkelijk te veranderen en ook het bureau van de leraar en het digibord zijn wendbaar. Zo staat het gebouw echt in dienst van onderwijs zoals wij het graag zien.”

Niek (11 jaar, groep 8)
“Later wil ik kraanmachinist worden, dus daar ging mijn eindproject van het thema Beroepen over. Ik heb informatie opgezocht op internet en wist zelf al veel. Mijn vader is namelijk kraanmachinist en met hem ga ik regelmatig een rondje rijden om naar kranen te kijken. Het liefst leer ik door zelf dingen te doen, dat vind ik de allerleukste manier. Al kan dat natuurlijk niet als je iets wilt leren over bijvoorbeeld China.”

Hoe de nieuwe kerndoelen rijker taalonderwijs stimuleren

Joanneke Prenger houdt zich als curriculumontwikkelaar bij SLO bezig met het vernieuwen van de kerndoelen voor het leergebied Nederlands. De vaststelling van kerndoelen gebeurde voor het laatst in 2006; om leerlingen goed voor te bereiden op de toekomst is een update nodig. “We moeten de onderlinge samenhang tussen de taaldomeinen en de verbanden met de andere leergebieden veel duidelijker maken.”

Wat is het belang van leren in samenhang?

“Op het lesprogramma in het primair onderwijs staan vaak losse vakken als technisch lezen, begrijpend lezen, taal, spelling en schrijven. Door deze versnippering zien leerlingen onvoldoende het belang van de functie van de Nederlandse taal buiten het klaslokaal.

We moeten de onderlinge samenhang tussen de taaldomeinen en de verbanden met de andere leergebieden veel duidelijker maken, zodat leerlingen begrijpen dat ze, wat ze leren tijdens het leesonderwijs, ook kunnen gebruiken tijdens de schrijfles of in een les aardrijkskunde. Dat draagt bij aan hun motivatie, én aan hun kennis- en taalontwikkeling.”

Wat kan er beter in het taalonderwijs? Ook gezien de focus op basisvaardigheden?

“Er is nu veel aandacht voor lezen en taalverzorging, omdat deze onderdelen in de

eindtoets zitten. Onder andere daardoor is de aandacht voor schrijven en mondelinge taalvaardigheid klein. Maar mondelinge taalvaardigheid vormt het startpunt van schriftelijke taalvaardigheid: de mate waarin leerlingen kunnen spreken, gesprekken voeren en luisteren heeft invloed op hun vaardigheid in lezen en schrijven. Als je dat weet, en je werkt vanuit een betekenisvolle context, geef je leerlingen een taal- en kennisbasis mee waarmee ze zich kunnen redden op hun vervolgopleidingen en in de maatschappij.”

Wat hebben betekenisvolle contexten en effectieve didactiek met elkaar te maken?

“Taal- en kennisontwikkeling gaan hand in hand: dat is een belangrijk aanknopingspunt in de didactiek. Daarom is het zo belangrijk om te vertrekken vanuit betekenisvolle inhoud en van daaruit te werken aan doelgericht en rijk taal-

leesonderwijs. Leraren weten dit soms niet, of willen wel op die manier werken, maar weten niet hoe. En soms voelen ze zich toch genoodzaakt om leerlingen voor te bereiden op toetsen. Dat is jammer. Ons advies is dat leraren nog meer gaan denken vanuit hun visie en ambitie, en die koppelen aan de wettelijke doelen. Dat betekent: bewust keuzes maken, kritisch zijn in je leerstofaanbod en rijke teksten aanbieden die bijdragen aan effectief lees- en taalonderwijs.”

Draagt de vernieuwing van de kerndoelen bij aan vakoverstijgend leren?

“Dat hoop ik wel. Het actualiseren van de kerndoelen moet die samenhang binnen de verschillende domeinen duidelijk maken en zo een stimulans bieden om rijker taalonderwijs te creëren. Ook hoop ik dat we de verbinding met nieuwe inhoud, bijvoorbeeld uit de leergebieden digitale geletterdheid en burgerschap, explicieter kunnen maken.”

Meer weten?

Op actualisatiekerndoelen.nl vind je meer informatie over de actualisatie van de kerndoelen en het programma basisvaardigheden. Op de pagina ‘Samenhang in het primair onderwijs’ vind je praktische handreikingen en lesvoorbeelden om taaldoelen te combineren met andere leergebieden. slo.nl

Voorlezen als massage voor je fantasie

Of ik het mis? Jazeker. Want wat is er heerlijker dan te worden voorgelezen? Door iemand die met zijn stem woorden tot leven wekt die even daarvoor nog gevangen zaten in een bladzijde. Als iemand je voorleest, kun je achterover leunen, je ogen sluiten, en je gedachten laten meevoeren naar daar waar het verhaal je brengt. Voorgelezen worden is als een massage voor je fantasie.

Als kind was het traditie. Mijn broertje en ik, De Kleintjes, sliepen samen op een kamer. Hij rechts, alles in het blauw, en ik links, alles in het roze. Voor het slapengaan, nadat we onszelf hadden gewassen, onze tanden hadden gepoetst en onze Winnie de Poeh-pyjama's hadden aangetrokken, kwam papa naar boven. Op de rand van een van onze bedden nam hij plaats, met in zijn hand de enige echte Nijntje. Voordat hij begon met voorlezen haalde hij diep adem, keek ons vanachter zijn dikke zwarte brilmontuur aan, en stak van wal.

Met zijn stem maakte hij salto's

Maar papa las Nijntje niet zomaar voor. Nee. Hij bracht Nijntje vol overgave tot leven. Met zijn stem maakte hij salto's, schoot hij de lucht in, en daalde hij dieper dan de grond af naar beneden. Nu eens las hij de zinnen staccato voor, dan weer reeg hij ze snel aaneen. En nog veel va-

ker las hij niet alleen voor met zijn stem, maar met zijn hele lijf. Dan deden eerst zijn armen, daarna zijn benen en vervolgens de rest van zijn lichaam mee met het dansachtige ritme waarmee hij voorlas. Papa las Nijntje op z'n rock-'n-rolls voor. Zodat niet alleen ons lijf danste, maar ook onze fantasie.

Hoewel mama soms bedenkelijk keek als papa ons op die manier voorlas – we werden er per saldo niet echt rustiger van – genoot ze er ook van. Ze zag hoe papa een echte papa was. En stiekem denk ik dat papa zelf nog het meeste plezier beleefde aan het voorlezen. Nu lees ik zelf voor het slapengaan. Geen stem, geen papa, geen rock-'n-roll-Nijntje. Maar af en toe, als de zon bijna ondergaat en ik rozig ben van de dag, wil ik een dierbare vriend nog weleens vragen om mij voor te lezen. Met zijn stem brengt hij de dieren van Toon Tellegen, het liefdesleven van Connie Palmen in *IM* of de zoektocht van Édouard Louis tot leven.

En op die momenten ben ik dankbaar dat mij als kind is geleerd hoe heerlijk het is als iemand je voorleest. En realiseer ik me dat we het best wat vaker mogen doen: voorlezen en voorgelezen worden. Ook als we geen kind meer zijn.

Splinter

Splinter Chabot (1996)

is schrijver, programmamaker, presentator en politicoloog. Hij is auteur van de bestseller *CONFETTIREGEN*, presenteerde voor AVROTROS zijn eigen talkshow *SPLNTRI*, en is te zien in het programma *Ondertussen aan de Hofvijver*. In april 2022 verscheen zijn nieuwste boek als *de Hemel genoeg ruimte heeft*.

Taal en burgerschap kunnen niet zonder aardrijkskunde en geschiedenis

Herijking van de kerndoelen voor de wereldoriënterende vakken is hoogst urgent, schrijven Marjan de Groot-Reuvekamp (voorzitter van de VGN), Eelko Postma (secretaris-directeur van de KNAG), Carla van Boxtel (hoogleraar vakdidactiek geschiedenisonderwijs aan de Universiteit van Amsterdam) en Tine Béneker (hoogleraar geografie en educatie aan de Universiteit Utrecht).

Alle leerlingen verdienen goed onderwijs. Minister Dennis Wiersma (Primair en Voortgezet Onderwijs, VVD) wil dit bereiken met een masterplan dat zich richt op versterking van taal, rekenen, burgerschap en digitale vaardigheden. Dat lijkt een oplossing voor dalende resultaten maar is het niet. Om leerlingen voor te bereiden als kritische burgers deel te nemen aan een pluriforme en democratische samenleving is een curriculum nodig dat bij de tijd is.

In 2019 bracht Curriculum.nu een eindadvies uit met voorstellen voor de inhoud van nieuwe kerndoelen voor negen leergebieden. Ondertussen viel het kabinet-Rutte III en kwam het proces van curriculumvernieuwing tot stilstand.

De nieuwe minister, Wiersma, nam afstand van het grootschalige curriculum-project en besloot tot een aanpak waarbij eerst de meest urgente zaken worden aangepakt. Daarnaast wil de minister ervoor zorgen dat het curriculum in de toekomst meer periodiek wordt herzien om te voorkomen dat 'niet nog een generatie leerlingen met een gedateerd curriculum wordt opgezadeld'. Dat lijkt ons een te rechte observatie, aangezien de huidige kerndoelen stammen uit 2006. De minister start dit proces nu met de herziening van de kerndoelen voor taal, rekenen, burgerschap en digitale geletterdheid. Over de andere vak- en vormingsgebieden wordt (nog) niet gesproken.

Kennis van de wereld

Voor een goede voorbereiding op deelname aan de samenleving is het echter van groot belang dat leerlingen kennis van de wereld opdoen om deze wereld, dichtbij en verder weg, in heden, verleden en in de toekomst, beter te begrijpen. Ze krijgen hiermee inzicht in hedendaagse thema's, zoals klimaatverandering/adaptatie, geopolitiek, (de) globalisering, migratie en identiteitskwes-ties.

Ook de Tweede Kamer ziet hier het belang van in, zoals blijkt uit een aantal moties met betrekking tot het versterken van kennis over democratie en rechtsstaat, over mensenrechten, racisme, discriminatie, koloniaal verleden en migratiegeschiedenis, over de koloniale geschiedenis van Nederlands-Indië en over duurzaamheid. Aan deze moties is tot nu toe geen gevolg gegeven.

Aardrijkskunde en geschiedenis

Omdat de oude kaders voor aardrijkskunde en geschiedenis te weinig richting

geven voor de ontwikkeling van nieuwe kerndoelen, verzocht de toenmalige minister van Onderwijs Arie Slob in april 2020 aan SLO om in samenwerking met de vakverenigingen een nieuw historisch en geografisch referentiekader te ontwikkelen.

Inmiddels is het nieuwe referentiekader Ruimte en Tijd met de inbreng van docenten, lerarenopleiders en andere experts tot stand gekomen. Hierin zijn de moties van de Kamer verwerkt en het kader sluit aan bij de onlangs vernieuwde Canon van Nederland en doelen van burgerschap. Het referentiekader Ruimte en

Tijd biedt in samenhang gepresenteerde geografische en historische oriëntatiekennis, die leerlingen onderzoeksmatig kunnen toepassen, om ontwikkelingen in verschillende tijden en plaatsen vanuit meerdere dimensies en perspectieven te beschrijven, verklaren en vergelijken. Daarnaast komt dit nieuwe referentiekader tegemoet aan de behoefte van scholen om meer thematisch of vakoverstijgend te werken. Dit kader is direct inzetbaar en kan werk vereenvoudigen in de herziening van de kerndoelen voor aardrijkskunde en geschiedenis.

Samenhang

Herijking van de kerndoelen voor de wereldoriënterende vakken is dus hoogst urgent. En dat kan prima in samenhang met de herziening voor taal en burgerschap. In de praktijk van het onderwijs is die samenhang al zichtbaar en ook door de Inspectie van het Onderwijs wordt deze vorm van samenhangend onderwijs geadviseerd. Grootschalig onderzoek in de VS laat overtuigend zien dat geschiedenis- en aardrijkskundeonderwijs bijdragen aan de taalontwikkeling van leerlingen. Kennis van de (historische en geografische) wereld zorgt voor een rijke woordenschat, die bijdraagt aan de leesvaardigheid van leerlingen.

De kwestie rond samenhang geldt zeker voor het burgerschapsonderwijs. Zonder wereldoriëntatie met kennis over de wording en werking van de democratie, heeft burgerschap geen inhoud. En wanneer burgerschap los van vakken als aardrijkskunde en geschiedenis ontwikkeld wordt, dan is het gevaar dat scholen moeten gaan werken met een overladen curriculum.

Kanselijkheid

Versterking van wereldoriëntatie met heldere kerndoelen is bovendien belangrijk met het oog op vergroten van kanselijkheid omdat het minder uitmaakt welke kennis je thuis toevallig meekrijgt. Bovendien kunnen mensen alleen met

voldoende algemene kennis feiten van labels onderscheiden.

Als we echt willen dat leerlingen inzicht krijgen in kwesties die spelen in de samenleving, dat ze weloverwogen hun stem kunnen laten horen en dat de leerstof aansluit bij de wereld van nu, dan moeten de leerdoelen daarmee in overeenstemming zijn. De minister kan de herziening van de kerndoelen voor de wereldoriënterende vakken niet langer uitstellen. De beschikbaarheid van het nieuwe referentiekader voor Ruimte en Tijd maakt dit proces snel en eenvoudig uitvoerbaar.

Dit artikel verscheen eerder als onderwijsblog op de opiniepagina van NRC.

**Ik schrijf
graag
verhalen,
ik wil niet
dat wat ik denk
eeuwig
in mijn hoofd
blijft.**

Fynn, 11 jaar

Ze ervaren de taallessen als een spel

Leerkracht en taal- en leesspecialist Marit van der Meulen werkt vanuit thema's. Ze integreert vakken als geschiedenis en wereldoriëntatie met de taallessen. "Veel van mijn leerlingen kunnen nog niet zelfstandig lezen, maar ze willen wél alles weten. Door deze manier van werken krijgen ze stapje voor stapje meer zelfvertrouwen."

Op SBO Horizon in Zoetermeer laten sneeuwuil Hedwig op het raam en de vlaggen van Griffioendor, Ravenklauw, Huffelpuf en Zwadderich aan de muur er geen twijfel over bestaan: groep 4/5 werkt aan het thema Harry Potter. Op het bureau van Marit van der Meulen staat ook nog een gebreide huiself staat ook in de hoek van de klas hangen stambomen en beschrijvingen van alle personages uit het verhaal. Geen spook of fabeldier wordt overgeslagen.

De leerlingen hebben een taallessen en lezen om beurten een paar zinnen voor uit een Brulbrief (een brief die tovenaars per uilenpost ontvangen van iemand die kwaad op ze is, red.). Aan de hand van voorbeelden uit die brief legt Van der Meulen uit wat samenstellingen zijn. Daarna krijgen de leerlingen één minuut de tijd om zelf een aantal samenstellingen te verzinnen. De meeste leerlingen lukt het om met goede voorbeelden te komen, zoals 'regen-boog' en 'tover-stok'. Na een korte aarzeling keurt Van der Meulen 'huffel-puf' ook goed, al vraagt ze zich wel af wat een huffel is. Alle kinderen komen aan de beurt en leerlingen die er niet uitkomen, krijgen wat hulp en extra bedenktijd.

Met een boek op wereldreis

Na het oefenrondje is het tijd voor het echte werk: een wedstrijd samenstellingen verzinnen in duo's. Van der Meulen

noemt daarbij steeds een woord, zoals 'pen' of 'aardbei'. De leerlingen overleggen rustig en zachtjes, gedreven om zoveel mogelijk woorden te verzinnen. Na elke wedstrijdronde kijkt de juf de woorden na en telt deze op. Na vijf rondes maakt ze de winnaar bekend. Ook de leerlingen die niet bovenaan eindigen, zijn zichtbaar trots dat ze zoveel woorden hebben bedacht. Van der Meulen: "Ze zijn gemotiveerd en willen graag leren lezen. Dit is een taalles, maar ze ervaren het als een spelletje."

Van der Meulen bepaalt het thema vanaf groep 5 meestal vanuit een tijdvak geschiedenis, voor jongere groepen kiest ze vaak een voorleesboek. Zo ging haar klas eerder al met het boek *De kleine kapitein* op wereldreis. Ze lazen over allerlei landen, van Rusland tot Marokko, bestudeerden het Chinese alfabet en keken filmpjes over leven in de woestijn. "Leerlingen hebben ontzettend veel interesse in andere landen, culturen en gebruiken. Daarom probeer ik waar het kan wereldoriëntatie in mijn lessen te integreren. Thuis ligt het aan de ouders of ze ook buiten de eigen wereld en cultuur kijken. Op school kun je leerlingen een bredere blik geven."

Zelfvertrouwen dankzij een Brulbrief

Veel extra tijd kost deze manier van werken Van der Meulen niet: "Het vraagt misschien iets meer voorbereiding om in thema's te werken, maar je wordt daar snel handig in. Ik plan de leerdoelen en bijpassende lesactiviteiten vooraf in en werk daarbij vooruit van vakantie tot vakantie."

Meestal ben ik een middag bezig met die planning en daarnaast bereid ik mijn lesdagen goed voor. Dat kost me meestal een uur per week in totaal."

Daarnaast doet ze veel om de weerstand van haar leerlingen tegen lezen weg te nemen en ze het zelfvertrouwen te geven dat ze met wat hulp wél kunnen lezen. Zo brengt de klas regelmatig een bezoek aan de bibliotheek en oefenen ze drie keer per week aan Connect Lezen in kleine groepjes. Ook doen ze veel aan voor-koor-door-lezen en blijft Van der Meulen alles herhalen. Dit alles bij elkaar maakt dat ook hun woordenschat toeneemt.

Ze ziet wel verschil met haar eerdere werk in het regulier onderwijs, waar de focus bijna uitsluitend lag op het behalen van betere leesniveaus en het werken aan een grotere woordenschat. "Nu wil ik vooral dat mijn leerlingen zien dat ze groeien. Daar wijs ik ze de hele dag op." Sommige van haar leerlingen hebben weinig zelfvertrouwen, omdat ze niet konden meekomen op hun vorige school. "Daarom vind ik het belangrijk dat ze zien dat ze vooruitkomen en zichzelf ontwikkelen. Dat ze weten dat ze niet minder zijn dan een ander, maar dat ze gewoon op een andere manier leren. Die Brulbrief komt morgen weer terug, dat helpt ze met hun zelfvertrouwen. Als leraar sta je aan de basis van hun eerste stappen in de wereld. Als wij ze de goede dingen meegeven worden ze uiteindelijk goede wereldburgers."

Schoolvoorbeeld SBO Horizon (Zoetermeer)

Collega's doen mee

Van der Meulen was tot voor kort de enige op SBO Horizon die met geïntegreerd lesgeven in thema's werkte, maar haar collega's van groep 1 tot en met 5 hebben besloten haar voorbeeld te volgen. Van der Meulen begeleidt het team hierin, onder andere door vragen van collega's tijdens bouwvergaderingen te beantwoorden en door haar collega van een andere groep 5 mee te nemen in het proces van lesgeven in thema's.

Van der Meulen is blij met deze ontwikkeling binnen de school. "Deze leerlingen zijn niet gemotiveerd om zelf te lezen, want ze kunnen het nog niet. Terwijl ze wél graag alles willen weten over bijvoorbeeld een ver land of een Brulbrief. Ik heb mijn leerlingen laatst getoetst met een toets van de taalmethode – waar ik niet mee werk overigens. Alle leerlingen scoorden goed en behaalden een 6 of hoger. Alleen al doordat ik de toets voorlas. Het gaat met kleine stapjes, maar het is echt mooi om te zien dat ze vooruitgaan."

Kaeley (10 jaar, groep 5)
"De juf leest nu Harry Potter voor in de klas. We moeten heel goed luisteren, maar ik kan me goed concentreren en leer er veel van. Vaak mogen we bij taal ook knutselen. Daar ben ik gek op, het maakt me rustig en blij. Ik heb een Harry Potter-pop gemaakt."

Julian (9 jaar, groep 5)
"Ons vorige thema, over landen, was ook leuk. Vooral toen het over Egypte ging en we een filmpje keken over hoe ze die piramides bouwden. Ik wist dat eerst niet, maar ik vond het heel interessant om te zien. De thema's die de juf kiest, zijn eigenlijk altijd wel leuk."

Nigel (9 jaar, groep 5)
"Ik heb twee lievelingsvakken op school: spelen en buitenspelen. Bij het binnenspelen kies ik altijd voor LEGO en bouw dan van alles. Ik heb thuis ook de Harry Potter-films gezien. De toverwereld is zo spannend. En de wedstrijden en opdrachten in de taalles zijn heel leuk om te doen."

Hoe rijker de ervaring hoe beter je leert

Leren gaat veel verder dan alleen kennis opslaan in je brein. Iets echt goed begrijpen gebeurt dankzij ervaringen. Harold Bekkering, hoogleraar sociaal-cognitieve neuro-wetenschappen aan het Donders Instituut voor Hersenen, Cognitie en Gedrag van de Radboud Universiteit Nijmegen, vertelt hoe dit zit en hoe je 'ervaren' verweeft in je lessen.

Welke rol speelt ervaren bij de manier waarop we leren?

"Leren betekent dat je iets wat in de buitenwereld plaatsvindt, moet opslaan in je hersenen. Dat is een hele uitdaging. Dankzij taal kun je de kennis over wat je ziet of meemaakt duiden.

Voorzetsels leren? Pak een stoel en ga op de stoel zitten, vervolgens onder de stoel en dan naast de stoel

Je kunt met behulp van taal bijvoorbeeld uitleggen wat voorzetsels zijn. Maar het werkt nog veel beter om een stoel te pakken en *op* de stoel te gaan zitten, vervolgens *onder* de stoel en dan *naast* de stoel. Zo'n voorzetsel krijgt daarmee een duidelijke betekenis. Iets wat abstract is, kun je duiden door de fysieke wereld erbij te halen. Bij leerlingen die ervaren met hun

lichaam blijft kennis beter hangen. Je kunt bijvoorbeeld ook op en neer bewegen. Als je met je lichaam meedoet, onthoud je woorden beter omdat je lichaam één groot zintuig is. De uitdaging is wel: verzin een oefening die echt bijdraagt aan het begrip en het leerdoel."

Dus ook het leren van taal wordt beïnvloed door ervaringen?

"Zeker. Door ervaringen die samenhangen met je lichaam en die voor iedereen anders zijn. Stel: je moet het woord pirouette leren. Als je zelf geen danser bent, maak je je daar een voorstelling van, maar echt begrijpen doe je het niet. Een danser weet hoe je moet bewegen om een pirouette te draaien en heeft er gevoel bij. Of neem het woord koe. Als je bent opgegroeid op een boerderij waar koeien rondliepen, dan betekent het woord koe meer dan de omschrijving die je in je lesmethode ziet staan. Terwijl in zo'n lesmethode vaak definities van woorden worden gegeven die je als leerling moet nazeggen. Die definities worden gepresenteerd als enige optie. Ik zie dat echt anders. Een woord betekent voor iedereen iets anders, afhankelijk van je ervaringen. Hoe rijker die ervaringen,

hoe beter je dat woord gaat begrijpen. Daarom vind ik de insteek om taal te koppelen aan wereldoriëntatie heel goed. Daarmee maak je duidelijk: taal is niet alleen symbolisch, het gaat juist over alles wat er in de wereld gebeurt."

Hoe vertaal je 'ervaren' naar de lespraktijk?

"Als een leerkracht iets heel beeldend vertelt, komt het beter binnen bij leerlingen. Ze verwerken het beter en slaan het dieper op. Met taal kun je die verbeelding aanwakkeren. Het helpt ook om anderen te laten bijdragen, bijvoorbeeld door middel van een rollenspel in de klas. Hoe actiever je je les maakt, hoe meer zintuigen leerlingen gebruiken en hoe beter ze een beeld kunnen opbouwen.

Taal koppelen aan wereldoriëntatie is heel goed. Dan maak je duidelijk: taal gaat over alles wat er in de wereld gebeurt

Stel: je wilt het over breuken hebben bij rekenen. Gooi dan eens een bord kapot in de klas. Leerlingen zien dan dat er eerst één bord was, en daarna verschillende

stukken die gecombineerd een geheel vormen. Als leerlingen dat bord zelf mogen stukgooien, snappen ze het nog beter. Iets visualiseren, gekoppeld aan een actie, werkt veel beter dan alleen het uitleggen van begrippen.

Welke inzichten over leren zijn nog meer toepasbaar in de les?

“We weten dat het werkt als je een leerling autonomie geeft. Laat leerlingen daarom zelf kiezen welk boek ze gaan lezen. Je boekt meer vooruitgang als je iets zelf mag bepalen, daar richt je je aandacht meer en beter op. Dus als je je leerlingen een half uur wilt laten lezen, helpt het ze zelf te laten bepalen wanneer ze dat doen. Ook verbondenheid is belangrijk: het besef dat wat ze leren niet alleen voor hen belangrijk is, maar ook voor anderen. Betrek daarom iedereen bij een discussie over het verschil tussen zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden. Door iets met elkaar te bespreken wordt het betekenisvol. In je eentje is het lastig om te bepalen of iets

zinnig is om te leren, maar als een vriendin meedoet, zul je eerder vinden dat het nuttig is om het verschil tussen naamwoorden te kennen.”

Wat zijn vanuit de neurowetenschap basisvoorwaarden om te kunnen leren?

“Een veilige omgeving is heel belangrijk: een klas waarin je fouten mag maken en kunt ontdekken. Als je gestrest bent, houdt je prefrontale cortex ermee op en neemt je stresssysteem het over. Je lichaam denkt dan: ga ik vechten, vluchten of bevriezen? Als leraar moet je ervoor zorgen dat leerlingen in een veilige sfeer zonder stress kunnen leren, anders slaan ze niets op. In het leesonderwijs krijgen leerlingen al snel een label, wat voor een onveilig gevoel kan zorgen. Als je een zonnetje bent doe je het goed, maar als maantje moet je extra oefenen. Terwijl mensen niet graag dingen doen waar ze niet goed in zijn. Het is veel beter om je te richten op hoeveel leerlingen groeien, zonder ze met anderen te vergelijken.”

De lerende mens

In het boek *De Lerende Mens* beschrijven Harold Bekkering en medeauteur Jurjen van der Helden hoe de mens leert. Ze beginnen bij Aristoteles en Nietzsche en eindigen bij recente neurowetenschappelijke onderzoeken.

Delerendemens.nl

Hoe 'doet' het huidige taal- en leesonderwijs het, kijkend naar al deze inzichten?

“Het is veel te weinig op ervaringen gericht en veel te veel op feiten en kennis. Sommige leerlingen kunnen daarmee uit de voeten en ontwikkelen zich. Maar andere leerlingen, die niet goed zijn in exact doen wat er gevraagd wordt, zullen afhaken en zich taalkundig veel minder ontwikkelen. Ik zou willen pleiten voor het centraal stellen van de nieuwsgierigheid van de leerlingen.

Maak leerlingen duidelijk dat er nog zoveel te ontdekken valt

Dat doen veel leraren natuurlijk al, maar ik bedoel daarmee ook het uitlokken van reacties. Vinden leerlingen een boek niet leuk? Vraag waarom ze dat vinden. Juist een discussie

over de karakters van personages is leerzaam. Probeer het plezier in taal en de nieuwsgierigheid te vergroten. Maak voortdurend duidelijk dat er nog zoveel te ontdekken valt. Het gevoel van competentie is hierbij erg belangrijk. Je verliest je nieuwsgierigheid als je bang bent om op ontdekkingstocht te gaan, of als je het gevoel hebt dat je iets niet goed kunt. Benoem daarom de vooruitgang van leerlingen op individueel niveau. Wat konden ze eerst niet en nu wel, wat hebben ze geleerd? Sommige leerlingen zullen zich misschien met elkaar blijven vergelijken, maar probeer je lessen zo vrij en speels te maken dat leerlingen vooral hun individuele plezier in taal zien groeien.”

Door jullie snap ik het eindelijk

“Als je het niet eenvoudig kunt uitlegen, begrijp je het niet goed genoeg.” Deze uitspraak komt jammer genoeg niet van mij, maar van de wereldberoemde natuurkundige Albert Einstein. Het zou zo de lijfspreuk kunnen zijn van het Jeugdjournaal. Of het nu gaat om klimaatverandering, de noodopvang in Ter Apel of ouders die zich zorgen maken om de gasrekening: elke keer bedenken wij als redactie hoe we nieuws het best aan kinderen kunnen vertellen. Soms gaat het over materie die ook voor ons taaie kost is. Want hoe leg je aan een leerling in groep 8 uit waarom het in het Grote Mensen Journaal – zo noemen wij het journaal voor volwassenen – al dagenlang gaat over de torenhoge inflatie? Onze speurtocht naar informatie begint altijd met praten, in dit geval met de economieredactie. En met gelddeskundigen (wat ook gewoon een leuker woord is dan economen).

Om vervolgens de boodschap goed over te brengen aan onze doelgroep, is taal het allerbelangrijkste. Ik kom er eigenlijk altijd achter dat het beter is om moeilijke

woorden makkelijk te maken. Zo hebben twee landen nooit een conflict, maar een flinke ruzie. Bij ons overlegt het kabinet niet met LTO, maar praten de ministers die over landbouw gaan met de organisaties van de boeren. En inflatie betekent dat een ijsje kopen in een jaar tijd veel duurder is geworden. Het grappige is dat ik op straat vaak door volwassenen wordt aangesproken die zeggen: “Door jullie snap ik het eindelijk.” En daarna willen ze graag op de foto voor hun zoon of dochter.

Om de boodschap goed over te brengen is taal het allerbelangrijkste

Het komt regelmatig voor dat onze vraaggesprekken, die wij bijvoorbeeld met politici houden, in het achttien uur journaal terecht komen. Dat komt doordat politici in interviews voor het volwassenenjournaal vaak niet te volgen blijken.

Ik zou dan ook een oproep willen doen. In het bedrijfsleven wordt vaak de term jip-en-janneketaal gebruikt wanneer een boodschap versimpeld moet worden.

Maar ik wil pleiten voor de term Jeugdjournaalmethode: een aanpak die elke bankdirecteur, deskundige, politicus of wetenschapper zou moeten hanteren. Ze zouden zich tijdens interviews telkens moeten afvragen: hoe leg ik dit uit aan een kind van 12 jaar? Geloof me, daar worden ook de 52-jarigen in Nederland heel blij van.

Overigens leren wij zelf ook nog steeds. Toen Liz Truss de nieuwe premier werd van het Verenigd Koninkrijk, zeiden wij dat ze “het stokje overnam van Boris Johnson”. Kinderen vonden het nogal een vreemde traditie: de nieuwe Britse leider die een houten stok kreeg. Blijkbaar is het soms dus goed om beeldspraak achterwege te laten. Tja, zoals de beste Nederlandse voetballer ooit al zei: je gaat het pas zien als je het doorhebt.

Lucas

Foto:
Shody Careman

Lucas van de Meerendonk (1985)

ging na zijn opleiding journalistiek aan de slag als verslaggever voor onder andere Zapp Weekjournaal. Sinds 2017 is hij een van de vaste verslaggevers en presentatoren van het NOS Jeugdjournaal, zijn droombaan. *Pas op voor de billenbijter!* *Gruwelijk grappige gedichtjes over griezels* is zijn eerste kinderboek.

Het is
gewoon
altijd
hetzelfde
bij taal:
aan een
tafeltje
lezen
en vragen
beantwoorden.

Sebastian, 9 jaar

Taal anders leren aanvlieden is ook durven loslaten

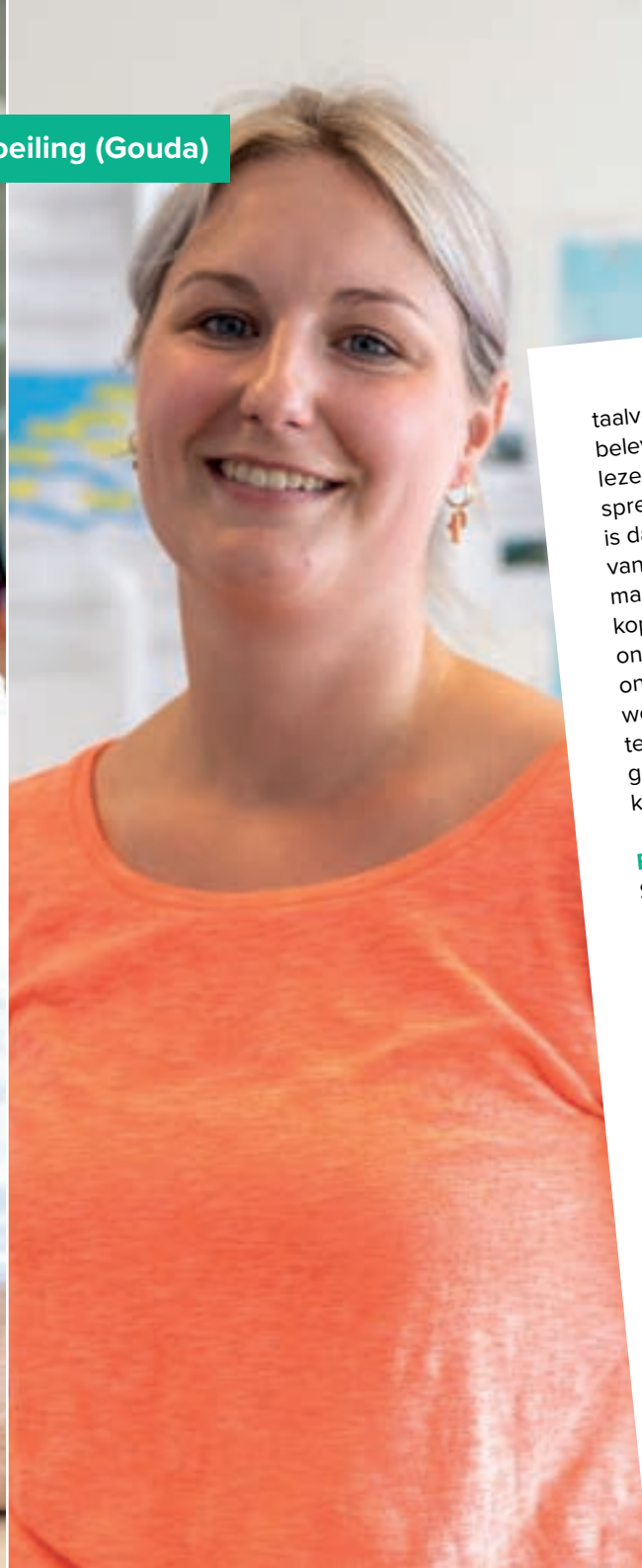
Een nieuwe onderwijskoers inzetten kost tijd, weten ze bij De Groeiling, een stichting voor katholiek en interconfessioneel primair onderwijs in Gouda en omgeving. Met het formuleren van een visie voor meer thematisch werken en een taalrijker aanbod, zoals deze stichting deed, ben je er nog niet: scholen hebben tijd en ruimte nodig om die visie in de praktijk te brengen. Hoe doe je dat als bestuurder en als leerkracht?

Het kostte de stichting een jaar om met betrokken directeuren, intern begeleiders en ouders een nieuwe visie te formuleren. Nu staat deze op een A4'tje, verdeeld over vier pijlers: kwalificatie, vaardigheden, socialisatie en persoonsvorming. Met de pijler kwalificatie doelt de stichting op de basiskennis van taal en rekenen, de pijler vaardigheden omvat samenwerken, problemen oplossen en je mening geven,

de pijler socialisatie gaat om zorgzaam zijn voor elkaar en de eigenheid van de ander respecteren. En tot slot is er de pijler persoonsvorming, waarbij kinderen zelf inzicht krijgen in waar ze wel en niet goed in zijn en wat ze motiveert. Bestuurder Jan Kees Meindersma: "Voor ons zijn dit de punten waar het in de kern van het onderwijs om gaat."

Met kop en staart

Hoe de drieëntwintig scholen die onder de stichting vallen precies invulling geven aan deze nieuwe visie, mogen ze zelf bepalen. Zolang ze maar laten zien hoe ze aan een pijler werken en hoe ze de groei van leerlingen in kaart brengen. Het hogere doel is leerlingen handvatten geven waarvan ze de rest van hun leven profijt hebben. Dat vraagt om een frisse blik. Meindersma: "Bij taal gaat het volgens de normen van de Inspectie van het Onderwijs veel over

taalverzorging en begrijpend lezen. In mijn beleving omvat taal meer: naast begrijpend lezen is het ook begrijpend schrijven, spreken, luisteren en kijken. Taalverzorging is daaraan ondergeschikt. Als een kind van school gaat en fantastisch kan spellen, maar geen verhaal kan vertellen met een kop en een staart, hebben wij niet aan onze taak voldaan. Ongeveer de helft van onze leerlingen gaat naar het vmbo. Ze worden later bijvoorbeeld kapper, loodgieter of hovenier. Het is belangrijk dat zij een goede offerte kunnen maken en met hun klanten kunnen communiceren.”

En de Romeinen dan

Scholen zouden volgens de nieuwe visie een taalrijker aanbod moeten gaan ontwikkelen, dat niet alleen gebaseerd is op taalverzorging en begrijpend lezen. Meindersma realiseert zich dat zo'n verandering voor scholen een opgave is. “Je moet taal anders aanvliegen. Als je bijvoorbeeld in thema's gaat werken, kun je verbinding zoeken met zaakvakken als geschiedenis en wereldoriëntatie. Dat vraagt kennis en kunde van de leraar, durven loslaten en durven accepteren dat een methode meer een hulpmiddel is dan een leidraad. Ondertussen is het van belang dat je als leraar het overzicht houdt van doelen die behaald moeten worden.” Dat niet alle leerkrachten staan te springen, begrijpt Meindersma wel. “Er zijn ook leerkrachten die nu al methodes door elkaar gooien hoor. En er zijn inderdaad teams die zeggen: ‘Maar met deze manier van werken leren kinderen niks meer over

de Romeinen.’ Je kunt je afvragen hoe erg dat is. De Romeinen staan niet in de kerndoelen en komen ook aan bod in het voortgezet onderwijs. Er moet een knop om. Dat is voor sommige leerkrachten lastig omdat ze al jaren op deze manier lesgeven. Zo'n verandering kost jaren, daar moeten wij scholen tijd en ruimte voor geven.”

Onder water klappen

De Bijenkorf is een van de scholen die vorig schooljaar gestart zijn met thematisch werken. Puck Lelieveld, leerkracht van groep 6/7, is net als haar leerlingen enthousiast. “De grootste meerwaarde vind ik dat het leeft bij de leerlingen. Losse lessen blijven niet erg hangen, maar nu we alles vakoverstijgend in een thema gieten, zijn ze continu met zo'n thema bezig.

Zo'n verandering kost jaren, daar moeten wij scholen tijd en ruimte voor geven.

Bij het thema De kracht van water vroegen we leerlingen bijvoorbeeld hoe je kunt weten dat water sterk is. Een leerling ontdekte dat je onder water nauwelijks in je handen kunt klappen. De andere leerlingen zijn dat 's middags tijdens het zwemmen – het was erg warm – direct gaan uitproberen. Je merkt dat ze meer aan staan. Dat geeft mij als leerkracht ook meer plezier en inspiratie.” Dat zo'n andere manier van werken tijd nodig heeft, beaamt Lelieveld. Volgens haar

Schoolvoorbeeld stichting De Groeiling (Gouda)

is het vooral belangrijk dat je samenwerkt met je team en er uren voor vrijmaakt. “We hebben een kennisteam zaakvakken dat het raamwerk maakt, zodat de thema’s van groep 1 tot en met 8 een doorlopende leerlijn vormen. Dat team kijkt per leerjaar wat leerlingen aan het eind van het jaar moeten beheersen en bouwt daar een thema omheen. Als leerkracht geven we er vervolgens invulling aan. Dit jaar hadden we bijvoorbeeld het thema Ik hou van Holland uit de methode voor wereldoriëntatie. Omdat in onze taalmethode toevallig ook een thema Nederland zat, konden we die lessen er mooi in verwerken.”

Filosofen met kleuters

Meindersma ziet deze en andere mooie initiatieven op zijn scholen ontstaan. “We hebben een Jenaplanschool binnen de stichting die vanaf groep 1 filosofieles geeft. Ik wist niet dat je met kleuters kon filosoferen, maar ik heb het gezien en het werkt. Op een andere school wil een leraar met technieklessen een technasium voor het primair onderwijs ontwikkelen. De goede voorbeelden proberen we te delen, zodat andere scholen daar inspiratie uit kunnen halen.”

Simon (10 jaar, groep 6)

“Zonder thema’s heb je steeds een tekstje van dit en een tekstje van dat. Als je met een thema werkt, leer je in een keer veel meer over een onderwerp. Door de themalessen ben ik nieuwsgieriger geworden. Ik vraag vaker aan m’n ouders hoe iets zit. Dan zoeken ze het voor me op.”

Ayanda (11 jaar, groep 7)

“Bij het thema De kracht van water hebben we de waterkringloop in 3D nagemaakt. Ik vond dit thema zo leuk dat ik er de hele tijd mee bezig was. Zelfs ’s avonds in mijn bed dacht ik er nog over na. Als het nu buiten regent, weet ik hoe dat komt.”

Zoë (11 jaar, groep 7)

“Vroeger vond ik de lessen minder leuk. Dankzij thema’s leer je steeds meer woorden kennen en als ik een woord niet ken, dan zoek ik het zelf op. Laatst heb ik op internet opgezocht wat het woord condens betekent. Dat ik dat door mijn eigen onderzoek ontdek, vind ik extra leuk.”

Steeds meer scholen gaan uit van leesmotivatie

En dat werd tijd

Al dertig jaar verdiept onderwijskundige, schoolleider, spreker en trainer Jos Cöp zich in taal- en leesonderwijs. Maar pas de afgelopen jaren ziet hij de grote verschuiving ontstaan waarop hij altijd hoopte. “Dat scholen en methodemakers in hun taal- en leesonderwijs steeds meer inzetten op leesmotivatie, vind ik verheugend.”

“De laatste paar jaar verandert er in het lees- en taalonderwijs meer dan in de afgelopen twintig jaar bij elkaar. Heel lang leerden kinderen eerst technisch lezen, dan begrijpend lezen en uiteindelijk gingen ze boeken lezen en kwam de leesmotivatie om de hoek kijken.

Uitsluitend bezig zijn met leestechiek is voor niemand leuk, en het feit dat dit zo lang werd losgekoppeld van leesplezier

is – als je erover nadenkt – absurd. Net zo absurd als het loskoppelen van technisch lezen en begrijpend lezen. In feite zeg je daarmee ook dat je kunt lezen zonder het te begrijpen.

Je kunt vanaf groep 4 veel meer inzetten op leesmotivatie

Ik zie in de praktijk dat steeds meer scholen leesmotivatie als startpunt nemen en daar vervolgens kennis en oefening aan verbinden. Natuurlijk moet je in groep 3 aan de slag met technisch leren lezen, maar vanaf groep 4 kun je veel meer inzetten op die leesmotivatie en leerlingen uitdagen.”

Toegenomen leesmotivatie

“Steeds meer methodemakers hebben het lef hun methodes op basis van nieuwe, wetenschappelijke inzichten aan te passen op hoofdlijnen en in te zetten op leesmotivatie. Dat was ook hard nodig: Nederland bungelt in Europa immers onderaan als het gaat om leesmotivatie van jongeren.

Jos Cöp: “Op scholen die een leesoffensief zijn gestart met deze uitgangspunten zie je dat de leesmotivatie daadwerkelijk toeneemt.”

Daarnaast zie je overal in het onderwijs leesoffensieven ontstaan die werken: de leesmotivatie neemt op die scholen toe (zie kader, red.).

Ik heb altijd veel bijeenkomsten georganiseerd over leesmotivatie. Als ik op zo'n school vroeg hoeveel procent van de leerlingen gemotiveerd was om te lezen, kreeg ik vaak als antwoord: 'Ongeveer een kwart'. Inmiddels kom ik op scholen waar zeventig tot tachtig procent van de leerlingen gemotiveerd is om te lezen (zie kader, red.). Die scholen zijn aan de volgende uitdaging toe: kijken hoe ze ook die laatste twintig of dertig procent over de streep kunnen trekken. Het gemak waarmee de leesmotivatie verbeterd kan worden, verbaast me soms: voor vrijwel alle scholen is er veel winst te behalen. Ik zou daarom iedere school willen oproepen dat ook te doen."

Sla niet door in basisvaardigheden

"Minister Wiersma hamert op dit moment op de basisvaardigheden. Het is mij nog niet duidelijk hoe hij die wil ontwikkelen. Als je basisvaardigheden op peil wilt

brengen door nog meer instructie te geven en nog meer te oefenen, vraag ik me af of je je doel bereikt. Ook hiervoor geldt dat motivatie het uitgangspunt moet zijn. Boor die eerst aan en zorg ervoor dat er leeskilometers gemaakt worden. Door te roepen dat de basisvaardigheden niet op orde zijn, wordt op dit moment ten onrechte een sfeer geschetst alsof scholen hierin collectief gefaald hebben. Ik denk dat we op dit moment te veel van scholen en leerkrachten vragen.

Leraren zouden zich vooral moeten bezighouden met de basis: lesgeven. Methodes kunnen hen daarbij ondersteunen. Al vind ik dat een methode een hulpmiddel is en de leraar de ruimte moet krijgen om te arrangeren. Om me heen zie ik dat gelukkig al veel gebeuren. Ik ben heel optimistisch over wat ik zie. Kortom: het is goed dat er aandacht is voor basisvaardigheden, maar we moeten er niet in doorslaan en lezen niet loskoppelen van de andere vaardigheden. Ik wil vooral mijn complimenten uitspreken voor alle scholen die al een goede ontwikkeling in gang hebben gezet."

Vijf tips voor een effectief leesoffensief in de klas

- Steek elke dag twintig tot dertig minuten in het lezen van boeken. Het is belangrijk dat leerlingen op school leesmeters maken.
- Laat leerlingen actief delen wat ze lezen en geef het lezen een doel. Als leerlingen lezen niet leuk vinden, maar wel graag informatie tot zich nemen, kun je ze laten zien dat lezen een manier is om intensief kennis te vergaren.
- Stel een groot en gevarieerd rijk leesaanbod samen. Kijk met welke boeken je leerlingen kunt enthousiasmeren voor lezen. Zoek een mix van literaire, fictieve en informatieve boeken.
- Verpak het lezen in een thema, waardoor je langer bezig bent met lezen over een bepaald onderwerp en het lezen betekenisvol wordt.
- Stop met het opknippen van lezen. Leeslessen die hapsnap zijn maken lezen niet leuk. Natuurlijk is technisch lezen belangrijk, maar zodra dat goed geautomatiseerd is, kun je het accent leggen op de leesmotivatie."

10 x thuis met taal

Kinderen van ouders die betrokken zijn bij lezen, hebben meer plezier in lezen. Ook lezen ze meer. Daardoor neemt hun taalvaardigheid toe. Tien tips voor ouders.

1. Ga zelf lezen

Kinderen die zien dat hun ouders met plezier een boek, tijdschrift of krant pakken, lezen vaker en beter dan kinderen van ouders die dat niet doen. Dus geef het goede voorbeeld, lees meer en vertel over de verhalen of artikelen die je gelezen hebt.

2. Voorkom een leesdip

Op school lezen kinderen iedere dag. Daardoor gaan ze snel vooruit, want leren lezen werkt net als het trainen van je spieren. Als een kind in de vakantie ineens helemaal niet leest, verslapt die leespijler en kan er een leesachterstand ontstaan. Zorg er daarom voor dat ze blijven lezen. Voor leerlingen die net leren lezen of lezen moeilijk vinden is dit nog belangrijker.

3. Blijf voorlezen

Stop niet met voorlezen zodra kinderen zelf kunnen lezen. Want voorlezen of samen lezen is niet alleen leuk, je kind gaat er echt beter door lezen. En draai de rollen eens om: laat je kind jou, of een jonger broertje of zusje voorlezen.

4. Praat over wat je leest

Met anderen over een verhaal of boek praten verhoogt het leesplezier. Stel vragen als: 'Hoe zou dit verder gaan?', 'Wat zou jij doen in deze situatie?' of 'Heb jij zoiets weleens meegemaakt?'

5. Lees wat leuk is

Laat je kind vooral zelf kiezen wat het wil lezen, of ga samen op zoek naar boeken over interessante onderwerpen. Het niveau van de boeken maakt daarbij niet zoveel uit. Een stripboek lezen is dus ook prima. Vind je het lastig om de juiste boeken te kiezen? Vraag tips aan de medewerker van de bibliotheek of aan andere ouders.

6. Beperk je niet tot boeken

Woorden zijn overal, maak daar gebruik van. Vraag je kind een recept, de spelregels van een nieuw kaartspel of de tekst op een pot pindakaas hardop voor te lezen. En heeft het een vraag over een bepaald onderwerp? Ga dan samen op zoek naar het antwoord en laat je kind dat voorlezen.

7. Stuur een kaartje

Ook schrijven bevordert de taalvaardigheid. Laat je kind een brief schrijven of stuur een kaart naar opa en oma. Vraag wat je kind zou willen vertellen en hoe dat kort en krachtig zou kunnen.

8. Laat leesvoer slingeren

Tijdschriften op de wc, boeken naast het bed of een stripboek op de bank: als leesvoer voor het grijpen ligt, verlaagt dat de drempel om te lezen.

9. Luister en zing

Zijn er even geen boeken in de buurt? Ook luisterboeken en digitale voorleesboeken zijn goed voor de taalontwikkeling en zeer geschikt voor onderweg en op vakantie. Of zeg eens een gedicht op en zing een liedje.

10. Maak er een spelletje van

Doe woordspelletjes. Bedenk tijdens het eten bijvoorbeeld om beurten een nieuw woord met de eindletter van het vorige woord. Of vraag elkaar zoveel mogelijk woorden te verzinnen die rijmen op het voorgaande. Of ga het alfabet langs en bedenk bij elke letter een dier.

Meer weten over de wereld als basis?

Inspirerende leeslijst

Publicaties over lezen en taal

RIJKE TAAL

ERNA VAN KOEVEN EN ANNEKE SMITS

Dit boek gaat over taal- en leesdidactiek voor het basisonderwijs. Het slaat een brug tussen theorie en praktijk en laat je zien hoe je duurzaam, betekenisvol taal- en leesonderwijs geeft, zodat elke leerling zijn taalbasis kan vergroten.

DE ZEVEN PIJLERS VAN ONDERWIJS IN BEGRIJPEND LEZEN

THONI HOUTVEEN EN ROEL VAN STEENSEL

Begrijpend lezen is een complex proces, waarop vele factoren van invloed zijn. Onderzoekers hebben zich vaak gespecialiseerd in een van die factoren. Ze richten zich bijvoorbeeld op de rol van achtergrondkennis, het belang van leesstrategieën of de invloed van motivatie. De beschikbare kennis is daardoor versnipperd. In deze publicatie, deel 35 van de Stichting Lezen Reeks, is die kennis gebundeld.

DE VELE KANTEN VAN LEESBEGRIIP

THONI HOUTVEEN, ROEL VAN STEENSEL EN SANNEKE DE LA RIE

Deze rapportage beschrijft wat uit onderzoek bekend is over effectief onderwijs

in begrijpend lezen. Begrijpend lezen is een doelgerichte activiteit van een lezer om een boodschap, zoals uitgedrukt door een schrijver, te begrijpen. Hoe komt dat leesbegrip tot stand? Welke elementen van begrijpend leesonderwijs in het basisonderwijs dragen bij aan vergroting van leesbegrip en aan de leesmotivatie van leerlingen?

LEER ZE LEZEN

BEA ROS, AMOS VAN GELDEREN, KEES DE GLOPPER EN ROEL VAN STEENSEL

Deze helder geschreven bundel toont inzichten uit drieëntwintig belangrijke wetenschappelijke publicaties over lezen. In hoofdstuk 17 staat thematisch onderwijs centraal en lees je waarom werken met thematische eenheden zo belangrijk is. Elk hoofdstuk geeft een beknopte beschrijving van een bepaalde publicatie en van de implicaties voor het onderwijs, met handige QR-codes die linken naar relevante bronnen.

LEZEN IN HET PO

STICHTING LEZEN, SLO EN DE TAALUNIE

Deze in 2022 gelanceerde website biedt leraren in het basisonderwijs alle informatie die je nodig hebt om goed leesonderwijs te geven. De website belicht zowel onderzoek, beleid als praktijk. lezeninhetpo.nl

DISRUPTING THINKING

KYLENE BEERS EN ROBERT E. PROBST

Te vaak blijven leerlingen afhankelijk en niet gemotiveerd, hoe hard leraren ook werken. Het probleem is dat leerlingen niet het belang van lezen inzien en dat we ze niet goed leren hoe ze in een tekst kunnen duiken. In dit boek vind je nieuwe ideeën die helpen bij het creëren van betrokkenheid en het ontwikkelen van een blijvend positieve leeshouding.

Publicaties over leren en onderwijzen

WERELDGERICHT ONDERWIJS

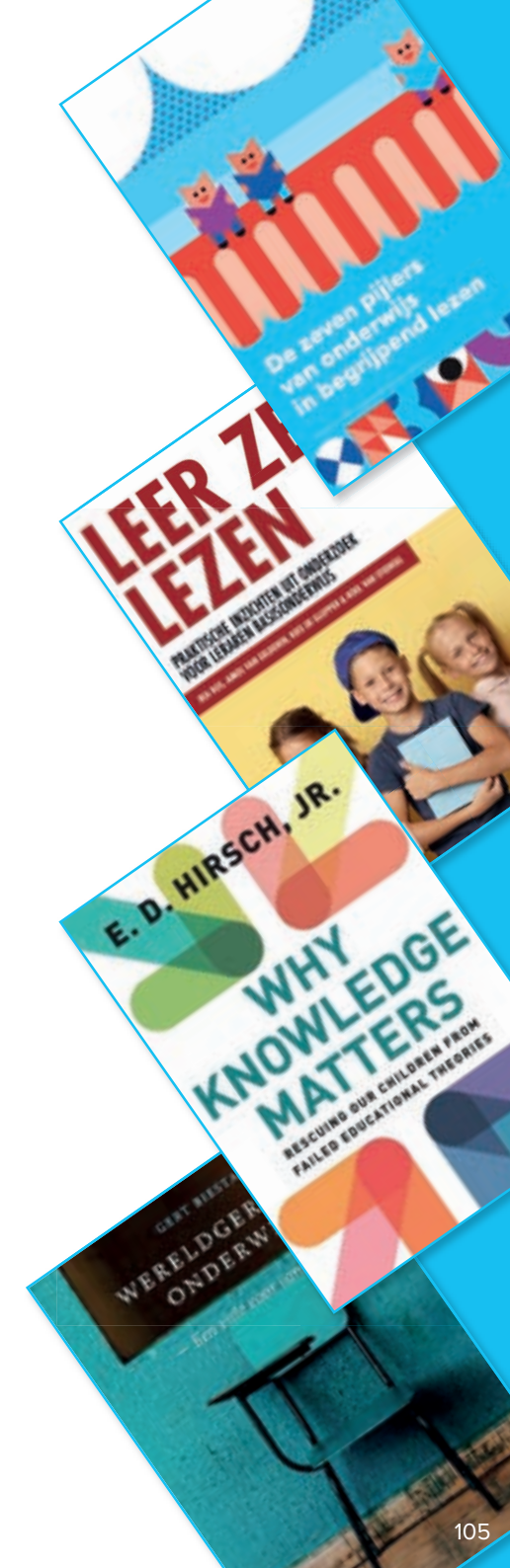
GERT BIESTA

Hoogleraar Gert Biesta is van mening dat onderwijs niet kindgericht, leerstofgericht of toekomstgericht moet zijn, maar altijd moet uitgaan van een wereldgerichte oriëntatie. In dit boek laat Biesta zien waarom hij daarvan overtuigd is, wat dit betekent voor de onderwijspraktijk, en wat dit vraagt van de leraar. Hij laat zien dat lesgeven ertoe doet, met name om de aandacht van leerlingen te vestigen op de wereld en op wat de wereld van hen vraagt.

WHY KNOWLEDGE MATTERS

E.D. HIRSCH, JR.

Voor de Amerikaanse emeritus professor E.D. Hirsch, Jr. draait onderwijs om kennis. Hij is kritisch op moderne onderwijsvernieuwingen die gericht zijn op individualisering en het aanleren van generieke vaardigheden. Hij maakt zich grote zorgen over de toenemende nadruk op vaardigheden ten koste van basiskennis. In zijn boek laat hij zien welke gevolgen de verschoven focus naar vaardigheden heeft gehad in Frankrijk, Zweden en de Verenigde Staten.

WIJZE LESSEN

TIM SURMA, KRISTEL VANHOYWEGHEN, DOMINIQUE SLUIJSMANS, GINO CAMP, DANIËL MUJIS EN PAUL A. KIRSCHNER

Een praktisch en prettig leesbaar handboek met concrete tips om het lesgeven te ondersteunen. Het boek bevat twaalf didactische bouwstenen die leraren kunnen gebruiken om hun lessen effectiever te maken. De wetenschappelijk onderbouwde bouwstenen raken aan de kern van het vak: lesgeven dat gericht is op langetermijnleren.

KEN JE LEERLING

BEA ROS, JUDITH GULIKERS, DESIRÉE JOOSTEN-TEN BRINKE EN KIM SCHILDKAMP

Deze bundel bestaat uit beschrijvingen van inzichten uit twintig belangrijke internationale publicaties over leren en over toetsen en beoordelen in het basisonderwijs. De focus ligt op inzichten die het dagelijks handelen van leraren kunnen ondersteunen. Het boek geeft veel praktische tips en verwijzingen naar nuttige bronnen.

DE LERENDE MENS

JURJEN VAN DER HELDEN EN HAROLD BEKKERING

Neurowetenschappers Van der Helden en Bekkering schetsen op toegankelijke wijze belangrijke inzichten ten aanzien van de lerende mens, beginnend bij Aristoteles en Nietzsche en eindigend bij de meest recente neurowetenschappelijke onderzoeken. De auteurs laten zien hoe het brein leert en hoe belangrijk menselijke autonomie en sociale verbondenheid zijn voor optimaal leren.

OP DE SCHOUDERS VAN REUZEN

PAUL A. KIRSCHNER, LUCE CLAESSENS EN STEVEN RAAIJMAKERS

In dit boek komen vierentwintig kernartikelen van wetenschappers over leren en onderwijzen aan bod, gepubliceerd

vanaf 1960 tot nu. De auteurs beschrijven waarom deze wetenschappelijke artikelen baanbrekend waren en wat de implicaties zijn voor het onderwijs. Met tips voor het toepassen van deze inzichten in de klas.

MADE TO STICK

CHIP HEATH EN DAN HEATH

Dit boek – in het Nederlands verschenen als *De plakfactor* – beschrijft op een toegankelijke manier welke factoren ervoor zorgen dat informatie blijft hangen. Dat kan een reclame zijn, maar ook een les op school. Het boek biedt bruikbare inzichten voor het ontwikkelen van lessen die kinderen nieuwsgierig maken en betrokken houden, en die ervoor zorgen dat het geleerde ook daadwerkelijk beklijft.

WHY DON'T STUDENTS LIKE SCHOOL?

DANIEL T. WILLINGHAM

Een helder geschreven boek met praktische inzichten over leren. Elk hoofdstuk begint met een vraag waardoor je nieuwsgierig wordt, zoals: "Why do students remember everything that's on television and forget everything I say?" Ook bevat ieder hoofdstuk wijsheden die je bijblijven. Leerlingen vragen over een tekst laten beantwoorden heeft bijvoorbeeld geen enkel leereffect zolang er geen echt probleem wordt opgelost.

WERK MAKEN VAN GELIJKE KANSEN

LINDA VAN DEN BERGH, EDDIE DENESSEN EN MONIQUE VOLMAN (RED.)

Als leraar wil je het beste voor je leerlingen. Hoe zorg je ervoor dat je daadwerkelijk iedereen gelijke kansen geeft? Dit boek laat zien hoe verwachtingen van leraren tot stand komen, welke invloed dat heeft op de prestaties van leerlingen en hoe je bewuster kunt handelen.

Blogs, podcasts en video's over lezen, leren en onderwijzen

GERT BIESTA OVER WERELDGERICHT ONDERWIJS

PODCAST

In deze aflevering van *Onderwijs leiden met hart en ziel* gaat presentator Taco Visser in gesprek met Gert Biesta over zijn boek *Wereldgericht onderwijs – Een visie voor vandaag*. Biesta vertelt over zijn visie op subjectificatie, wereldgericht onderwijs, de school in relatie tot de samenleving en het leraarschap.

anchor.fm/taco-visser (aflevering 30)

ERNA VAN KOEVEN EN ANNEKE SMITS OVER LEES- EN TAALONDERWIJS

BLOG

Op hun veelgelezen website publiceren Erna van Koeven en Anneke Smits regelmatig blogs over uiteenlopende onderwerpen rondom lezen en taal: wat is effectief en wat niet? In het blog *Wereldoriëntatie als basis voor taal en begrip* schrijven ze bijvoorbeeld waarom kennis van de wereld zo belangrijk is voor taalontwikkeling.

geletterheidschoolsucces.blogspot.com (zoek op wereldoriëntatie)

REMCO PIJPERS EN ANNEKE SMITS OVER DIGITALE GELETERDHEID OP SCHOOL

PODCAST

Moet je digitale geletterdheid willen integreren in andere vakken? En zo ja, hoe versterk je met digitale geletterdheid je taal- en leesonderwijs en hoe ziet dat eruit? Over deze vraag voeren Remco Pijpers (strategisch adviseur digitale geletterdheid en ethiek bij Kennisnet) en Anneke Smits een gesprek.

kennisnet.libsyn.com (scroll naar *Digitale geletterdheid op school. Weet wat werkt.*)

HAROLD BEKKERING OVER DE FUNCTIE VAN DE HERSENEN BIJ LEREN

VIDEO

In dit videocollege van twintig minuten gaat Harold Bekkering in op de functie van de hersenen bij leren. Ook geeft hij zijn visie op onderwijs.

youtube.com/c/RadboudReflectsLectures (zoek op *De lerende mens*)

Ontdek. Een nieuwe visie op taal. Met de wereld als basis.

Dit boekje bevat artikelen die je laten nadenken over de samenhang tussen wereldoriëntatie, lezen en taal. Vakken die leerlingen nu vaak los krijgen aangeboden, maar die in de visie van Blink een logisch geheel kunnen vormen. Want leren over de wereld is de basis van goed taal- en leesonderwijs. En door die samenhang creëer je ook de broodnodige rust en ruimte in je schooldag.

Wetenschappers tonen in dit boekje aan waarom de wereld centraal zou moeten staan in het onderwijs, dat leren over de wereld een basisvoorwaarde is voor goed taal- en leesonderwijs en dat het laten ervaren van die wereld dé manier is om leren boeiend en relevant te maken.

Mensen uit de onderwijspraktijk vertellen over het belang van de drie vakken en de samenhang daartussen: wat werkt wel (en niet) in de klas? Waar denken zij dat onderwijs nu en in de nabije toekomst aan zou moeten voldoen?

Tot slot vind je in dit boekje inspirerende columns over het belang van taal als het gaat om het vinden van je plek in de wereld.

Blink